

**Програма за прекугранична соработка
2007-2013 година**

ИПА ПС

**Република Македонија –
Република Албанија**

Министерство за локална самоуправа

Министерство за европски интеграции

СОДРЖИНА

РЕЧНИК НА КРАТЕНКИ	3
ОДДЕЛ I ОПИС И АНАЛИЗА НА ОБЛАСТИТЕ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ	4
1 ВОВЕД И ПРОГРАМСКИ ПРОЦЕСИ	4
2 КАРТА И ОПИС НА ОБЛАСТИ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ	5
3.1 ДЕМОГРАФИЈА.....	8
3.2 ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ.....	9
3.3 ИНФРАСТРУКТУРА.....	10
3.4 ЕКОНОМИЈА.....	13
3.5 КАДРОВИ РЕСУРСИ.....	17
3.6 ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРИРОДА.....	20
3.7 КУЛТУРА.....	21
3.8 ИНСТИТУЦИОНАЛЕН РАЗВОЈ.....	22
3.9 СВОТ-АНАЛИЗА НА ОБЛАСТИТЕ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ.....	23
ОДДЕЛ II СТРАТЕГИЈА НА ПРОГРАМАТА	31
1 ИСКУСТВА ОД ПРЕКУГРАНИЧНИТЕ АКТИВНОСТИ И НАУЧЕНИТЕ ЛЕКЦИИ	31
2 СТРАТЕГИЈА ЗА СОРАБОТКА	32
2.1 СУМАРНИ ЗАКЛУЧОЦИ ОД АНАЛИЗИТЕ.....	32
2.2. ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА ЗА ПРЕКУГРАНИЧНА СОРАБОТКА.....	33
3 ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ	34
3.1 ПРИОРИТЕТ I.....	34
3.2 ПРИОРИТЕТ II, ТЕХНИЧКА ПОМОШ.....	38
4 УСОГЛАСЕНОСТ СО ДРУГИ ПРОГРАМИ	40
4.1 ПРОГРАМИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	40
4.2 ПРОГРАМИ НА АЛБАНИЈА.....	41
4.3 ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА.....	42
ОДДЕЛ III ФИНАНСИСКИ ОДРЕДБИ	43
ОДДЕЛ IV ОДРЕДБИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ	44
1 СТРУКТУРИ НА ПРОГРАМАТА	44
1.1. ОРГАНИЗАЦИСКИ СТРУКТУРИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО.....	44
1.2 ОПЕРАТИВНИ СТРУКТУРИ.....	44
1.3 ЗАЕДНИЧКИ КОМИТЕТ ЗА СЛЕДЕЊЕ.....	45
1.4 ЗАЕДНИЧКИ ТЕХНИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ.....	46
1.5 НАРАЧАТЕЛИ.....	47
1.6 КОРИСНИЦИ НА ПРОГРАМАТА.....	48
2 ПРАВИЛА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ	49
2.1 ОСНОВНИ ПРАВИЛА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ.....	49
2.2 ПРОЦЕС НА ДОДЕЛУВАЊЕ ГРАНТОВИ.....	49
2.3 КОФИНАНСИРАЊЕ И ОПРАВДАНИ ТРОШОЦИ.....	51
3 ИНФОРМИРАЊЕ, РЕКЛАМИРАЊЕ И СОВЕТУВАЊЕ	51
4 ФИНАНСИСКО УПРАВУВАЊЕ	52
5 СЛЕДЕЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ	52
5.1 СЛЕДЕЊЕ.....	52
5.2. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА.....	53
6 ИЗВЕСТУВАЊЕ	53

Речник на кратенки

ПС	Прекугранична соработка
ПГИ	Прекугранично градење институции
СЕФТА	Централноевропски договор за слободна трговија
ЕУ	Европска Унија
БДП	Бруто-домашен производ
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИУЦН	Светска унија за заштита на природата
ЗКН	Заеднички комитет за мониторинг
ЗТС	Заеднички технички секретаријат
МРЦ	Милениумски развојни цели
ПДИП	Повеќегодишен документ за индикативно планирање
НПР	Национален план за развој
НВО	Невладина организација
НССЕР	Национална стратегија за социјално-економски развој
НУТС	Номенклатура на единиците за територијална статистика
ОС	Оперативна структура
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
PRAG	Практични упатства за договорни постапки финансирани од општиот буџет на Европската Унија во контекст на надворешни дејства
ДСА	Договор за стабилизација и асоцијација
МСП	Мали и средни претпријатија
СВОТ	Силни и слаби страни, можности и закани
ТП	Техничка помош
УНДП	Развојна програма на Обединетите нации
УНСЦР	Резолуција на Советот за безбедност при Обединетите нации
СОО	Стручно образование и обука
ЗЕЛС	Здружение на единиците на локалната самоуправа ¹

¹ Национална организација.

ОДДЕЛ I ОПИС И АНАЛИЗА НА ОБЛАСТИТЕ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ

1 ВОВЕД И ПРОГРАМСКИ ПРОЦЕСИ

Програмата за прекуграничната соработка помеѓу Република Македонија и Република Албанија ќе се спроведува во периодот од 2007 до 2013 година. Овој стратегиски документ е заснован врз заедничкото стратегиско планирање на двете земји и е резултат на обемен процес на консултации, во кој беа вклучени локалните заинтересирани страни и потенцијалните корисници на програмата. Целта на програмата за прекугранична соработка е промоција на добрососедските односи, поттикнување на стабилноста, безбедноста и просперитетот, што е во заеднички интерес и на двете земји, и поттикнување на нивниот хармоничен, урамнотежен и одржлив развој.

Зачленувањето во Европската Унија е цел на двете земји. Република Македонија го потпиша Договорот за стабилизација и придружување (ДСА) со ЕУ во април 2001 година, а во декември 2005 година доби статус на земја-кандидат за членство во ЕУ. Албанија го потпиша ДСА во јуни 2006 година.

До одреден степен, програмата за прекугранична соработка ќе воведи некои нови и иновативни дејства на границата каде што фреквентноста на лица и на добра не е многу голема. Поради историјата на земјите и планинските карактеристики на граничниот регион, оваа конкретна програма не надградува стара традиција на партнерство и заеднички иницијативи. И покрај скорашните забележителни достигнувања, особено во секторот за животната средина и во јужниот дел од прекуграничниот регион, партнерството помеѓу локалните институции и граѓанското општество, како и бизнис-заедниците, се сè уште во почетна фаза. Мотивирањето на локалните институции и лица за користење на можноста што ја нуди компонентата 2 на ИПА, како и обезбедувањето капацитети за нивно користење, претставуваат големи предизвици за двете земји.

Програмски процес

Програмскиот процес се одвиваше во периодот помеѓу декември 2006 и мај 2007 година. Проектот за прекугранично градење институции (ПГИ), регионален проект финансиран од Европската Унија, им помагаше на националните власти и на заеднички оформените структури во текот на процесот.

Датум и место	
18 декември 2006 година Тирана, Албанија	Почетен состанок на ПГИ-координаторите, идентификација на телата одговорни за подготовка на програмата за прекугранична соработка, утврдување на временската рамка.
декември 2006 -јануари 2007 година	Основање на оперативни тимови и заеднички програмски комитет.
6 февруари 2007 година Белград, Србија	Состанок на заедничкиот програмски комитет. Утврдување на акциониот план и презентација на области коишто ги исполнуваат условите.
февруари - март 2007 година	Консултации со главните локални вклучени страни во текот на СВОТ-анализата.
март - мај 2007 година	Неколку состаноци на оперативните тимови, дискусии и коментари за состојбата и за СВОТ-анализата, како и за приоритетите и мерките. Учество на министерствата во согласност со дефинираните приоритети.
12 април 2007 година Охрид, Република Македонија	Средби со Заедничкиот програмски комитет. Формално одобрување на прекуграничниот регион. Претставување на анализи на состојбата и дискутирање за приоритетите и мерките.

11 мај 2007 година Кичево, Република Македонија	Работилница со крајните корисници и локалните вклучени страни. Претставување на нацрт-верзијата на програмата за прекугранична соработка и дискусија за приоритетите и мерките.
23 мај 2007 година Корча, Албанија	Состанок на Заедничкиот програмски комитет заради одобрување на нацрт-верзијата на програмата за прекугранична соработка.
јули – август 2007 година	Земјите-членки на ЕУ (амбасадите во Тирана и во Скопје) и ИФИ се консултирани за нацрт-програмата со цел да се идентификуваат комплементарностите помеѓу донаторските проекти за помош.

2 КАРТА И ОПИС НА ОБЛАСТИ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ

Територијата на областите коишто ги исполнуваат условите за прекугранична соработка помеѓу Република Македонија и Албанија опфаќа 19.969 км², со вкупно население од 1.524.674 жители. Вкупната должина на граничната линија изнесува 191 км (копнена 151 км, речна 12 км и езерска 28 км), со четири гранични премини што работат постојано и еден граничен премин што работи повремено.

	Површина (км ²)	% од вкупната територија на државата
Република Македонија²	25.713	100 %
Прекугранично подрачје во Република Македонија	10.473	40,7 %
Пелагонија	4.717	18,3 %
Југозапад	3.340	13,0 %
Полошки	2.416	9,4 %
Албанија	28.748	100 %
Прекугранично подрачје во Албанија	9.496	33,0 %
Корча	3.711	12,9 %

² Извор: Државен завод за статистика.

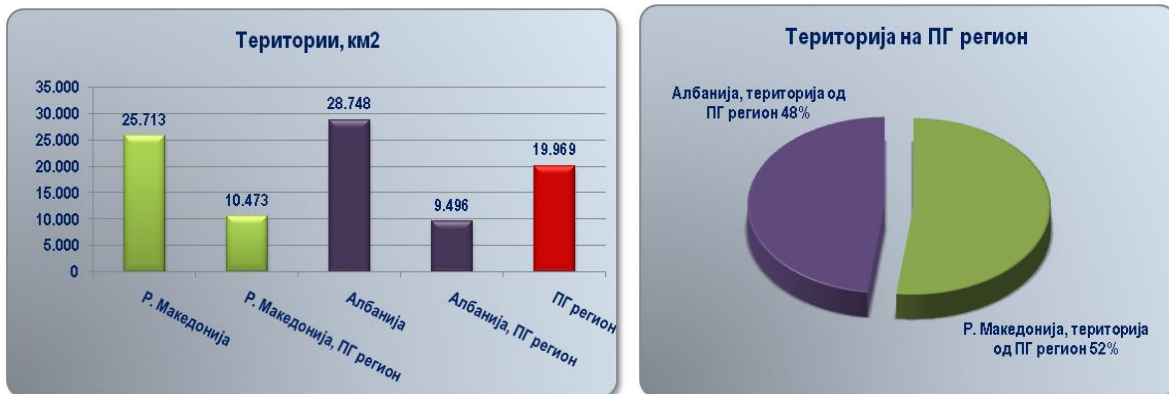
Дибер	2.586	9,0 %
Елбасан	3.199	11,1 %
Вкупно прекугранично подрачје	19.969	На територијата на Република Македонија отпаѓаат 52,5%, а на Албанија 47,5% од прекуграничната површина,

Прекуграничната област којашто ги исполнува условите е одредена во согласност со членот 88 од регулативите за спроведување на ИПА, каде што се утврдува дека НУТС ниво 3 или еквивалентни области по должината на копнената граница помеѓу земјите-корисници имаат право на учество во прекуграничните програми.

Од страната на Република Македонија, области коишто ги исполнуваат условите се состојат од три НУТС ниво 3 еквивалентни статистички региони. Земјата е поделена на осум статистички региони, утврдени во 2001 година со одлука на Владата (Национална номенклатура на статистички територијални единици).

Во Албанија, области коишто ги исполнуваат условите се состојат од три административни региони (земјата е поделена на 12 региони) што соодветствуваат на НУТС ниво 3 еквивалент.

Територијата на областите којашто ги исполнува условите во двете земји е речиси еднаква.

Граничното подрачје на Република Македонија ги вклучува Пелагонија, југозападниот дел и Полог, НУТС ниво 3 еквивалентни статистички региони што опфаќаат 10.473 км², со вкупно население од 766.820 жители. Тоа се состои од 31 општина и вклучува 813 населени места (12 града и 801 село).

- **Пелагонискиот регион** вклучува 9 општини – Битола, Могила, Новаци, Демир Хисар, Крушево, Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Ресен;
- **Југозападниот регион** вклучува 13 општини – Дебар, Центар Жупа, Кичево, Вранештица, Другово, Зајас, Осломеј, Македонски Брод, Пласница, Охрид, Дебарца, Струга и Вевчани;
- **Полошкиот регион** вклучува 9 општини – Гостивар, Врапчиште, Маврово и Ростуше, Тетово, Боговиње, Брвеница, Желино, Јегуновце и Теарце.

Трите гранични региони во **Албанија** опфаќаат 9.496 км², со вкупно население од 757.854 жители. Тие се поделени на 12 области и 122 помали територијални единици (17 општини и 105 месни заедници, вклучувајќи 18 града и 1.021 село):

- **регионот на Дибер** ги вклучува областите Дибер, Бурели, Булџизе;
- **регионот на Елбасан** ги вклучува областите Елбасан, Либражд, Грамш, Церику и Пекина;

- **регионот на Корча** ги вклучува областите на Корча, Подградец, Девол и Колоња.

3 ТЕКОВНА СОСТОЈБА ВО ОБЛАСТИТЕ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ

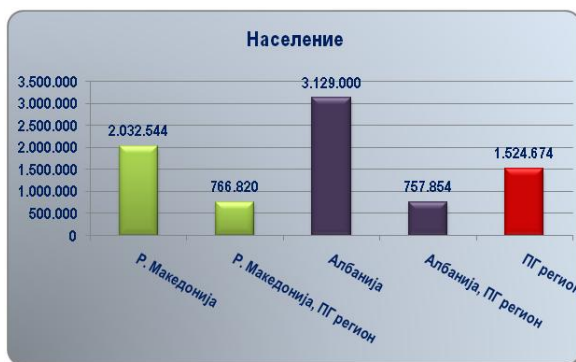
3.1 ДЕМОГРАФИЈА

Вкупното население во прекуграничниот регион изнесува 1.524.674 жители и е речиси рамномерно распоредено од двете страни на границата. Сепак, демографските трендови во двете земји имаат различни карактеристики. Значителни несовпаѓања можат исто така да се забележат помеѓу регионите и општините во секоја земја, особено помеѓу северните и јужните делови.

	Население (2004)	Густина на население (лица/км ²)	Прираст на население	Сооднос меѓу неработоспособно и работоспособно население (%)
Република Македонија³	2.032.544	79,05	0,28	44,95
Прекугранична област на Република Македонија	766.820	73,22	0,67	47,80
Пелагонија	237.156	50,28	-0,21	47,45
Југозапад	222.414	66,59	0,23	47,46
Полог	307.250	127,17	0,52	48,33
Албанија	3.142.065	109,30	?	57,48
Прекугранична област на Албанија	757.854	79,80	-0,74	58,86
Елбасан	345.793	108,10	-0,22	58,73
Корча	258.784	69,70	0,18	54,32
Дибер	153.277	59,30	-3,22	67,50
Прекугранична област	1.524.674			

Сличности

- бројот на жителите е речиси ист на двете страни од прекуграничниот регион;
- густината на населението е ниска, под националниот просек во двете земји, освен во Полошкиот регион, којшто има една од највисоките густини во Република Македонија, и Елбасан, којшто е близок до албанскиот национален просек.

Разлики

- во Албанија се повеќе забележливи емиграција и миграција кон поголемите градови отколку во Република Македонија, што доведува до намалување на прирастот и густината на населението; во последната деценија, прирастот на населението во албанската прекугранична област е негативен, додека во Република Македонија тој

³ Извор: Државен завод за статистика, демографски податоци по региони период 1994-2004.

е негативен само во Пелагонија (тоа е поради миграцијата, но исто така и поради стареењето на населението); Полошкиот регион има највисок прираст на население во земјата; намалувањето на работната сила е поради феноменот на миграција во Албанија, и тоа најмногу кај машкото работоспособно население; тоа исто така има влијание на структурата на населението, бидејќи сегашните податоци покажуваат дека бројот на жените го надминува бројот на мажите, особено во регионот Дибра;

- соодносот на неработоспособното и работоспособното население на секоја страна од прекуграничниот регион е повисок од националните просеци, но поради други причини; во Албанија тоа е поради високата стапка на млади лица (0-14 години); спротивно на ова, во Република Македонија тоа е поради високата стапка на старо население (повеќе од 65 години), со исклучок на Полог, каде што распределбата по возраст е послична со таа во Албанија;
- иако миграциите во Албанија го менуваат соодносот на градско и рурално население, нивото на урбанизација е сè уште повисоко во Република Македонија (48% од населението во прекуграничната област) отколку во Албанија (33% од населението во прекуграничната област); сепак, Полошкиот регион повторно го има истиот сооднос на рурално/градско население како Албанија.

Главни прекугранични прашања поврзани со демографијата

- можност да се дефинираат заеднички стратегии со цел да се избегнат негативниот раст и дезертификација на некои рурални области поради емиграции и/или стареење на жителите;
- можност заеднички да се решава прашањето со високата стапка на млади лица во Албанија и во северниот дел на Република Македонија;
- можност заеднички да се решава прашањето за улогата на жените и организациите на жените, особено во руралните области каде што има повеќе жени од мажи.

3.2 ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Сместен во јужниот дел на Европа, прекуграничниот регион има разновиден географски профил. Во него доминира Динарската група на планини составена од алпски масиви (како што се Пелагонија и Гримаси на југ и Кораб, Вињол и Шара на север) што нуди огромни можности за развој на туризмот и дрвната индустрија, но исто така ги отежнува транспортната инфраструктура и комуникациите помеѓу двете земји. Голем Кораб (2.753 m) е највисокиот врв во регионот. Планинската област е богата со шуми (шумите покриваат 44% од прекуграничната област на Република Македонија и 37% од прекуграничната област на Албанија), со диви животни и со пасишта. Тоа е традиционална област за одгледување овци и се смета за една од најголемите пасишта во Европа. Таа содржи многубројни природни споменици како што се глацијални езера, глацијални пештери и спектакуларни кањони, каков што е кањонот на реката Радика.

Друг значителен дел на прекуграничниот регион се состои од долини и рамнини, коишто се разликуваат по големината, густината на населението, вегетацијата и надморската висина (од 130 до 880 m). Најголеми и најплодни рамнини се Пелагониската рамнина помеѓу Битола и Прилеп, рамнината помеѓу Охрид и Струга, Корчанската рамнина и Полошката рамнина помеѓу Тетово и Гостивар. Пелагониската и Корчанската рамнина во јужниот дел се познати како најповолни земјоделски области во двете земји. Неколку други плодни земјоделски земјишта лежат по долините на главните реки (Мат, Шкумбини, Дрим...) и нудат поволни услови за одгледување на градинарски култури и овошја.

Природните езера на југ се светски познати и секако претставуваат најголема атракција во прекуграничниот регион. Охридско Езеро е второто најголемо тектонско езеро на Балканот. Класифицирано меѓу најголемите езера во светот, тоа лежи на надморска висина од 693 м и зафаќа површина од 349 квадратни километри (од кои 66% и' припаѓаат на Република

Македонија, а 34% на Албанија). Природните услови го имаат овозможено преживувањето на животните форми во Терциерот, така што честопати се смета дека езерото е музеј на живи фосили. Тоа е живеалиште на 18 различни видови риба, вклучувајќи ја познатата и единствена охридска пастрмка. Крлушките на рибата „плашица“ (црноперка пастрмка) се користат за производство на „охридските бисери“, регистрирани во Република Македонија како заштитена ознака за потекло. Во 1980 година, Охридско Езеро беше прогласено од УНЕСКО како локалитет на Светското културно и природно наследство поради својата богата историја и единствена флора и фауна. Фактот дека Охридско Езеро е меѓугранично езеро претставува дополнителен предизвик за неговото одржливо управување.

Преспанско Езеро, сместено во низините на Преспа, зафаќа површина од 274 км², од кои 64,5% и' припаѓаат на Република Македонија, 18% на Албанија и 17,5% на Грција. Преспанско Езеро и неговите заштитени околни области (во сите три земји) се дел од поголемиот меѓуграничен проект, наречен Преспа парк.

Постојат и други природни и вештачки езера, сместени во прекуграничниот регион, коишто имаат потенцијална туристичка вредност, и тоа: Седумте езера на Лура и Црно Езеро во регионот Дибра, четири вештачки езера во Република Македонија (Маврово, Глобочица, Дебарско Езеро и Стрежево).

Прекуграничниот регион ужива во клима што се раздвојува на преодна-континентална во северниот до преодна-медитеранска во јужните и во централните делови. Сепак, во највисоките планински области на овие региони зимите се студени и влажни, додека летата се жешки и суви. Температурите во планинските области по должината на границата се движат помеѓу -16 и 36 степени.

Граничната област е богата со минерали како хром, јаглен, железо-никел, бакар, креда, кварцен песок и мермер.

Главни прекугранични прашања поврзани со географските карактеристики:

- прекуграничните области во двете земји имаат исти географски карактеристики, слични потенцијали за развој на природните ресурси и слични ограничувања поврзани со заштитата и валоризацијата на овие ресурси;
- двете земји ги делат заедничките вредни природни ресурси, особено Охридско и Преспанско Езеро и реката Дрим;
- комуникацијата помеѓу двете земји е полесна во јужниот дел (Паневропскиот коридор VIII) отколку во северниот дел, каде што доминираат високи планини и каде што корисниците ќе имаат повеќе потешкотии во воспоставувањето на партнерства и дефинирањето на заеднички проекти.

3.3 ИНФРАСТРУКТУРА

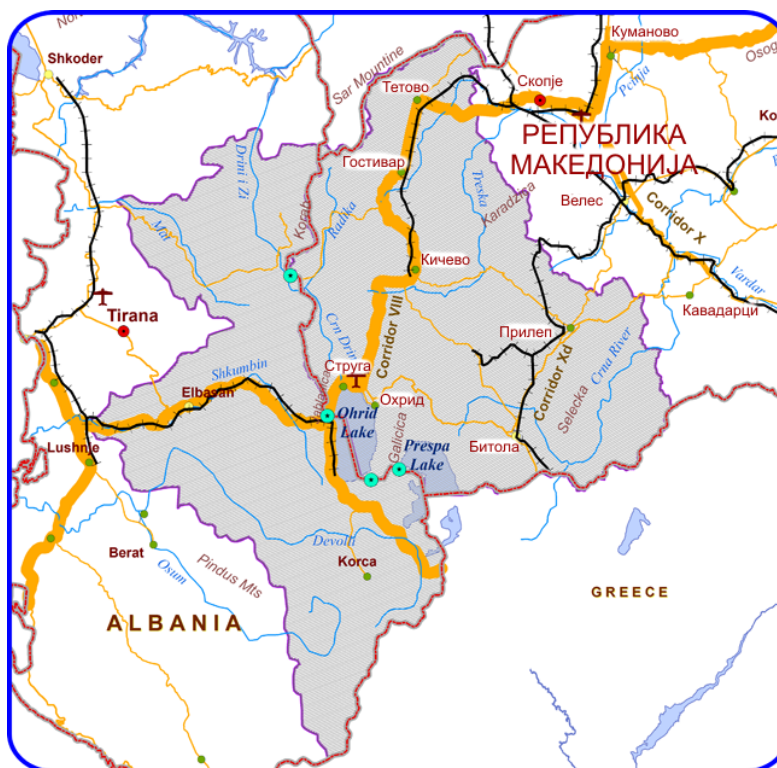
3.3.1 Патишта

Паневропскиот коридор 8, кој го поврзува Јадранско-јонскиот регион со земјите од Источен Балкан и Црно Море, е главниот патен премин во прекуграничниот регион. Тој ги поврзува пристаништето во Драч, Тирана и во Скопје, така што граничниот премин се наоѓа во јужниот дел на регионот (Кафасан-Струга). Се очекува Коридорот 8 да стане повеќемоден транспортен систем составен од пристаништа, аеродроми, патишта и железница. Досега, делницата Гостивар-Скопје веќе има статус на автопат. Во Република Македонија, источниот дел на прекуграничната област исто така ја сече делница од Коридорот 10, којашто го поврзува Северен со Јужен Балкан.

Трите региони во Албанија имаат вкупно 772 км магистрални патишта и 6.102 км рурални патишта. Јужната оска Елбасан-Корча-Кафасан е од неодамна реконструирана и ги исполнува европските стандарди, но северната оска Мат-Булклизе-Пешкопеја е во лоша

состојба и ја отежнува трговската размена со Република Македонија. Повеќето од руралните патишта се покриени со чакал. Трите региони во Република Македонија зафаќаат вкупно 3.292 од локалните патишта (од нив, само 1.998 км се асфалтирани). Мрежата на магистрални патишта е во добра состојба и ги исполнува европските стандарди.

3.3.2 Гранични премини

Поради географијата, како и условите на патната инфраструктура, врска помеѓу двете земји е поинтензивна и полесна во јужниот отколку во северниот дел. Во моментот постојат четири оперативни гранични премини: во Блато поврзувајќи ги градовите Дебар и Пешкопеја, во Кафасан (Кафе Тана) поврзувајќи ги градовите Струга и Капштица, во Свети Наум во близина на Охрид и во Стење во близина на Ресен. Петтиот премин работи повремено во регионите Полог-Дибра. Досега, само Кафасан/Кафе Тана е целосно опремен за тешка стока. Постои план да се отвори нов граничен премин (Џеписhte-Требиште).

3.3.3 Железници

Не постои железничка врска помеѓу двете земји. Двете железници во Република Македонија ја поврзуваат прекуграничната област со Скопје. Во северниот дел, околу 110 км железница ги поврзува Скопје, Тетово, Гостивар и Кичево. Во јужниот дел, Битола е поврзана со Скопје со продолжување на железничката делница Скопје-Велес. Во **Албанија** постои само една железничка линија, Подградец – Драч, којашто го поврзува регионот со останатите делови од албанската мрежа, но условите се мошне лоши. Во двете земји, железничкиот транспорт на стоки и патници постојано се зголемува и постои план за проширување и модернизација на железничката мрежа и изградба на железничка врска помеѓу Бугарија и Албанија преку Коридорот 8.

3.3.4 Аеродроми

Охрид е единствениот аеродром за патници во прекуграничниот регион. Бројот на патниците (пристигнувања и заминувања) на аеродромот во Охрид во 2005 година изнесуваше 53.930

(9,4% од вкупниот број патници во Република Македонија). Повеќе од 50% од сообраќајот на аеродромот во Охрид се покриени со чартер-летови, што ја потврдува неговата туристичка намена. Близината на аеродромите во Скопје и Тирана исто така претставува голема предност за прекуграничниот регион (аеродромот во Охрид го опслужува главно јужниот дел).

3.3.5 Телекомуникации

Сите градови и повеќето села во Република Македонија се поврзани со националната и меѓународната комуникациска мрежа, но процентот на претплатниците е многу поголем во јужниот дел (36 претплатници на 100 жители во Охрид), отколку во северниот дел (8 претплатници на 100 жители во Тетово).

Во **Албанија**, вкупниот број на претплатничките единици за фиксни и мобилни телефони (семејства и други корисници) изнесува 16.025 корисници, што претставува само 7% од цела Албанија. Дефектите на системот на фиксни линии и неговата мала покриеност (само 23% од домаќинствата) се заменети со употреба на мобилните комуникации што ги нудат само две приватни друштва во Албанија, по релативно високи трошоци споредено со приходите на локалното население и/или надоместоците применети во други земји.

Прецизни информации за пристапот до Интернет во прекуграничниот регион не се достапни, но треба да бидат пониски од националниот просек (во 2004 година, 78 лица на 1.000 во Република Македонија и 24 лица на 1.000 во Албанија) и се недоволни според сите испрашани учесници за време на СВОТ-анализата. Ова е поради дефектите на системот за фиксни линии и неговата мала покриеност во Албанија, како и поради високите цени и недоволното образование во двете земји.

3.3.6 Водоснабдување, отпадни води, отпадни материји

Во Република Македонија, 96,5% од домаќинствата во прекуграничната област се опремени со системи за водоснабдување и канализација (комунален или индивидуален систем). Во градските области, капацитетите за водоснабдување и квалитет на хигиената се задоволителни, додека квалитетот на водата е проблем во многу рурални области. Само неколку града (Охрид, Струга, Ресен и Македонски Брод) имаат канализација со станица за пречистување на отпадни води. Недостигот од пречистување на отпадните води, како и несоодветното управување на отпадот, се сметаат за главна закана за околината во прекуграничната област и здравјето на населението.

Во трите региони во **Албанија**, 80% од домаќинствата имаат пристап до вода за пиење што се снабдува во и надвор од нивните живеалишта. Состојбата е повеќе проблематична во регионот Дибра, со поголем удел на домаќинства што обезбедуваат вода за пиење од бунари и од извори. Во градските области, дневното водоснабдување е релативно слабо, особено во летниот период. Вистинските капацитети за водоснабдување не ги исполнуваат потребите на населението, коешто се зголемува. Градските области во прекуграничниот регион имаат канализација за отпадни и атмосферски води, додека голем дел од руралното население користи септички јами. Техничките услови на сегашниот систем за канализација во големите градови се лоши поради ниските инвестиции и недостигот од редовно одржување и од нови изградби. Не постојат станици за пречистување на отпадните води, така што површинските води во близина на големите градови се загадени со непречистени води.

3.3.7 Електрична енергија

Сите домаќинства на двете страни од прекуграничниот регион имаат пристап до националниот електроенергетски систем. Во поглед на електричната енергија, прекуграничната област во Албанија е во потешка состојба, бидејќи високата потрошувачка

и недостигот од алтернативни енергетски ресурси создаваат проблеми во зимскиот период, што пак резултира со чести прекинувања и низок напон, што исто така ги отежнува стопанските активности во областа.

3.3.8 Здравство

Во Република Македонија постојат 162 центри за примарна здравствена заштита во прекуграничниот регион и 15 болници. Во согласност со анализата спроведена од страна на Републичкиот завод за здравствена заштита, таквата структура е недоволна. Дополнително на отстапувањата регистрирани на општинско ниво, постои забележлив диспаратет во поглед на достапниот медицински персонал во градските и во руралните области, а состојбата во селата се карактеризира со недоволен персонал.

Во **Албанија** постојат 178 центри за здравствена заштита, 584 клиники без услови за престој на пациенти, 12 клиники и 18 болници. Системот за здравствена заштита ги исполнува сите потреби на населението.

Главни прекугранични прашања поврзани со инфраструктурата:

- развојот и подобрувањето на Коридорот 8 претставуваат голема можност за двете земји,
- подобрувањето на мрежата на локални патишта е во заеднички интерес,
- потребата да се подобрат граничните премини, особено за циркулацијата на стоки,
- подобрувањето на системите за водоснабдување, а уште повеќе системите за канализација и за отпадни води, како и управувањето на отпадот, се приоритети за двете земји,
- во двете земји постои општа потреба да се подобри пристапот до Интернет и телекомуникациите.

3.4 ЕКОНОМИЈА

3.4.1 Општи карактеристики

Република Македонија и Република Албанија се членки на Централноевропскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА). ЦЕФТА ги дополнува Договорите за стабилизација и асоцијација на ЕУ за земјите од Западен Балкан. ЦЕФТА е основен чекор кон поблиска економска соработка, што е неизбежен дел од членството во Европската Унија. Во тој контекст, во 2002 година, Албанија и Република Македонија потпишаа Договор за слободна трговија. Сепак, опсегот на стоковна размена помеѓу двете земји е сè уште низок во споредба со размената со останатите соседни земји (само 1 % од вкупната надворешна размена на Република Македонија). Размената започна да се зголемува во последните неколку години (пр. вредноста на извезените земјоделски прехранбени производи во 2004 година од Република Македонија во Албанија се зголеми за 141 % во споредба со 2002 година).

Вкупното ниво на показателите за економски развој на прекуграничната област во Албанија е релативно ниско во споредба со националното ниво. Состојбата е со поголеми разлики во Република Македонија, каде што Пелагонија (со Битола како главен индустриски центар) е, со исклучок на Скопје, единствен регион во Република Македонија со БДП по жител повисок од националниот просек⁴. Спротивно на ова, Полошкиот регион покажува најниско ниво на економска активност во земјата. Главни индустриски центри во Република Македонија се Битола, Кичево и Тетово, а во Албанија - Елбасан и Корча.

⁴ Извор: социо-економски диспаратети во општините во Република Македонија, УНДП 2004 год.

Прекуграничниот регион може да се карактеризира како регион со аграрна и индустриско-аграрна економија, иако вкупната слика треба да ги земе предвид значителните разлики во рамките на регионот (помеѓу двете земји, но и помеѓу јужниот и северниот дел, како и помеѓу планинските и низинските области). Земјоделството, земјоделското стопанство, лесната индустрија, рударството, производството на енергија и туризмот се главните стопански сектори, коишто исто така имаат најголем потенцијал во прекуграничниот регион.

Според повеќето показатели, демографските и економските трендови во северниот и јужниот дел од прекуграничниот регион се мошне различни и речиси спротивни. Северните региони (Полог во Република Македонија и Дибра во Албанија) се вбројуваат во најсиромашните региони во двете земји, додека јужните региони (Пелагонија и Корча) се вбројуваат во најразвиените. Централните региони (Југозападниот и Елбасан) најчесто се блиски до националните просеци.

3.4.2 Земјоделство и рурален развој

Земјоделството претставува динамички сектор, особено во јужните низински делови на Корча и на Пелагонија. Пелагонија произведува 50% од тутунот и околу 45% од пченицата во Република Македонија. Овоштарството е главна активност на двете страни од границата и е концентрирано во области лоцирани на висина од 300 до 800 метри. Производството на јаболка е главна гранка во овоштарскиот сектор (прекуграничната област произведува 90% од вкупното производство на јаболка во Република Македонија). Црешите и вишните, како и сливите, се произведуваат во северниот дел. Производството на јаткасти овошја е значително во Албанија. Во Република Македонија, лозовите насади се концентрирани во јужниот дел од регионот (Охрид, Прилеп, Битола и Струга) и претставуваат околу 12% од националното производство. Следејќи го исчезнувањето на фармите во државна сопственост во Албанија, дрвјата и лозовите насади подлегнаа на драстично уништување, но производството повторно се зголемува во изминатите години. Производството на градинарски и индустриски култури, како и сточарството и сточарски производи, се зголемува на двете страни од границата овозможувајќи развој на преработувачките индустрии.

Земјоделскиот сектор слабее во планинските области во северниот дел, поради неповолната географија и климата, при што големината на земја по домаќинство е мала и производството е најчесто наменето за сопствена употреба. Сточарството, особено одгледувањето на овци, се зголемува и претставува доминантна активност во регионот. Во многу области, особено на страната на Република Македонија, стареењето на руралното население може да го ослаби земјоделскиот сектор.

Во високите и планинските области се произведуваат специфични и традиционални млечни и месни производи (овчо сирење, кашкавал и јагнешко, но исто така и овошје и градинарски производи како што е грав) и тие се препознатливи од страна на потрошувачите. Овие традиционални производи, доколку правилно се регистрираат и се заштитат според постојните закони и регулативи (заштитена ознака за потекло, заштитен традиционален назив) и се поврзат со новите пазарни услови, можат значително да учествуваат во зајакнувањето на регионалниот идентитет и да го поттикнат економскиот развој во регионот. Улогата што можат да ја имаат традиционалните и карактеристичните прехранбени производи (како што се вина и ликери) треба да се земат предвид кога се дефинираат стратегиите за развој на туризмот. Шумарството е исто така важна активност во овие планински области. Шумите покриваат 44% од прекуграничната област на Република Македонија и 37% од прекуграничната област на Албанија.

Конечно, рибарството претставува активност што генерира приходи во двете земји и значително учествува во градењето на имиџот и специфичноста на регионот. Тоа главно се одвива во Охридско и Преспанско Езеро. Иднината на оваа активност треба да се

комбинира со потребата да се заштити биодиверзитетот, на пример охридската пастрмка е строго заштитена во Република Македонија.

3.4.3 Индустрија, рударство и енергија

До крајот на осумдесеттите, регионот на Елбасан беше еден од најважните индустриски центри во Албанија и центар на тешката индустрија (металургија, цементарници, машинска индустрија). Повеќето од овие постројки престанаа да функционираат по 1990 година или работеа со намалени капацитети. Денес, лесните индустрии се доминантни во прекуграничните области на двете земји, при што главнината на индустријата е концентрирана во јужниот дел (Корча и Пелагонија). Се работи за диверзифицирана индустриска структура, при што сектори што брзо се развиваат се прехранбената преработувачка индустрија, текстилното производство и градежништвото. Текстилното производство е во постојан пораст на двете страни од границата, главно поради грчките инвестиции и заеднички вложувања. Тоа вработува значителен број работници, главно жени, а во некои области претставува примарен извор за вработување. Прехранбената преработувачка индустрија е особено динамична во Битола (тука се лоцирани најголемите преработувачки капацитети во Република Македонија) и Корча. Тие се состојат од производство на млеко, преработка на месо, конзервирање на овошја и градинарски култури, пиварници и производство на алкохол, што од неодамна се ревитализираше во регионот на Корча. Прехранбената индустрија ги снабдува националните пазари, иако одредени производи започнаа да се извезуваат. Сепак, недостигот од изразеност (пакување, маркетинг стратегија...) и слабото брендирање честопати се сметаат за главно ограничување во развојот на прехранбениот сектор. Градежништвото е друг сектор што се прошири во изминатите години, паралелно на „бумот“ на пазарот на приватни живеалишта и стана еден од најзначајните сектори за вработување во областа (во Република Македонија, оваа активност е особено концентрирана во Полошкиот регион, каде што бројот на живеалиштата се зголеми за 33% во периодот од 1994 до 2002 година⁵).

Прекуграничниот регион е богат со подземни ресурси, а некои од нив се сè уште неискористени. Регионите на Корча, Дибра и Елбасан во Албанија се добро познати за јаглен, железо, бакар, азбест, кварцен песок, хром, градежни материјали и декоративни камења. Во моментов, Дибра е најуспешната рударска област во земјата (јаглен и хром). Два рудници за железо и никел и два други рудници за бакар се лоцирани во регионот на Корча. Исто така, постојат два извори на кварцен песок, којшто се користи во стакларската индустрија и во леарниците. Во Република Македонија, прекуграничната област обезбедува 95% од националното производство на јаглен, што главно се користи во двете термоелектрични центри во регионот (Битола и Осломеј). Железо се вади во Дебар (Полошки регион), а мермер во Прилеп (Пелагонија).

Производството на електрична енергија, како и индустријата за минерална вода и дрвната индустрија, се исто така значајни предности на прекуграничниот регион, особено во Република Македонија (двете главни термоелектрични центри на земјата се наоѓаат во прекуграничниот регион, како и пет хидроелектрични центри).

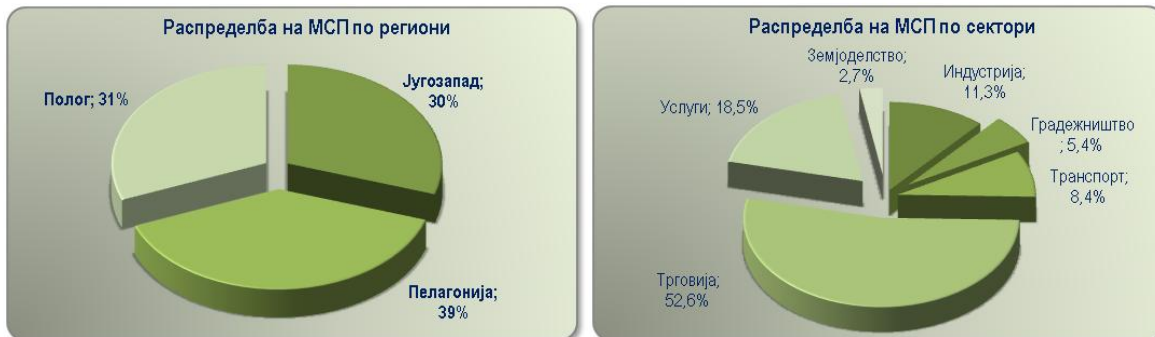
3.4.4 МСП сектор

Во Република Македонија, прекуграничната област се состои од 56.356 регистрирани претпријатија или 32% од сите претпријатија во земјата. Повеќето од нив се мали (36% имаат само еден вработен) и повеќе од половина од нив работат во трговскиот сектор. Компаниите за преработка на храна (вклучувајќи ги пиварниците) се главно концентрирани во Пелагонија, при што градежните и превозните компании се доминантни во Полошкиот и југозападниот регион. МСП во регионот го истакнуваат недостигот од инвестиции и пристап

⁵ Извор: социо-економски диспаритети во општините во Република Македонија, УНДП 2004 год.

до кредити како главни ограничувања, што води до застарена технологија, недостиг од видливост и диференцијација на производите (брендирањето е неразвиено) и недоволни транспортни инфраструктури (особено железници).

Извор: социоекономски диспаратет помеѓу општините во Република Македонија, УНДП, 2004 година.

Во **Албанија**, вкупниот број на МСП што се активни во прекуграничната област се состои од 17% од сите МСП во Албанија. Повеќе од половина од нив се концентрирани во регионот на Корча. Повеќето деловни субјекти работат во трговскиот сектор (45%), услужните дејности и транспортот. Доминантната главнина од деловните субјекти во трите региони е мала, тие главно се карактеризирани како семејни бизниси, нудејќи мали можности за генерирање на работни места. Општо земено, деловните субјекти се слабо организирани и не ги применуваат современите технологии или техники за управување. Овие деловни субјекти главно прават мали инвестиции без долгорочна одржлива основа. Дополнително, неземјоделските деловни субјекти се борат против слабата инфраструктура, драстичниот недостиг од електрична енергија, високите трансакциски трошоци за водење на бизнисот итн. Бројот на субјектите во 2005 година се има зголемено за околу 20% на регионално ниво во споредба со 2003 година. Највисокото зголемување е забележано во регионот на Дибра со 29%, по што следуваат Елбасан со 24% и регионот на Корча со 19%.

Во двете земји, претпријатијата се слабо организирани и поврзани меѓу себе дури и во рамките на истиот сектор. Многу малку здруженија вклучуваат мал број претприемачи.

3.4.5 Туризам

Туризмот претставува главен потенцијал за развој на прекуграничниот регион и главен интерес за повеќето засегнати страни, особено во јужниот дел од регионот. Сите региони засегнати со програмата имаат индивидуални потенцијали за развој на туристички активности, вбројувајќи ги: привлечната природа и околина, националните паркови,

езерските убавини (Охридско и Преспанско Езеро, но исто така и планински езера) и светски познати историски локалитети, можности за развој на зимски и планински спортови, постојните скијачки центри во Република Македонија (Попова Шапка, Маврово, Крушево, Отешево и Пелистер), постојните бањи и термални центри на двете страни од границата (Дебар и Косовраска во Република Македонија, Пешкопеја во Албанија) итн. Постојењето на аеродром (Охрид), веќе специјализиран за чартер-летови, како и близината на аеродромите во Тирана и Скопје во северниот дел, е исто така значајна предност. Близината на Грција исто така дава можност за развој на внатрешен туризам. Сепак, досега, туристичката индустрија не е на исто развојно ниво во Албанија и во Република Македонија.

Во Република Македонија, вкупниот број на ноќевањата во прекуграничниот регион во 2005 година изнесуваше 1.517.425 (од кои 1.284.964 домашни, а 232.461 странски посетител). Тоа претставува 77% од вкупниот број ноќевања во земјата и зголемување од 73% во споредба со 2001 година. Досега туристичките активности и инфраструктури се главно концентрирани во јужниот дел, но северниот дел исто така има голем потенцијал и треба постепено да има корист од започнатата динамика на југ. Иако постојната инфраструктура треба да се зголемува и да се подобрува, прашањето во Република Македонија не е само да се зголеми бројот на туристичките посети, туку исто така и да се организира тоа на начин што нема да ги загрози природните ресурси.

Состојбата во **Албанија** драстично се разликува. Досега, нивото на туризам во прекуграничната област (со мал исклучок на Подградец) е симболично, што е резултат на совпаѓање на многубројни фактори: оштетување на шумите; урбанистички хаос; лоша состојба на инфраструктурата (патишта, енергија, вода, санитарии); проблеми со животната средина; слаб квалитет и, општо земено, ниско ниво на стандардите за услуги и сместување; непрофесионален маркетинг и недостиг од информации и туристички водичи.

Главни прекугранични прашања поврзани со економијата

- слаба стопанска размена и економски врски помеѓу двете земји: прекуграничната програма не е изградена на долга и солидна традиција на размена и партнерства, туку повеќе учествува во започнување на процесот;
- заеднички интерес во заштитата и промовирањето на традиционалните земјоделски производи и ракотворби;
- нееднаков развој на туристичката индустрија: потреба да се дефинираат заеднички стратегии и можности за пренесување на знаењето и добрите практики од Република Македонија во Албанија;
- заеднички интерес во поддршка и организирање на МСП и синџири за снабдување;
- заеднички интерес во развивање на алтернативни енергетски извори.

3.5 КАДРОВИ РЕСУРСИ

3.5.1 Образование, истражувања и развој

Во Република Македонија, прекуграничната област е добро покриена со образовни капацитети. Постојат 444 основни училишта со 93.358 ученици и 37 средни училишта со 35.676 ученици. Образованието на етничките заедници, на нивниот мајчин јазик, е уставно право и достапно како такво во системот на основно и на средно образование.

Постојат неколку државни и приватни универзитетски центри и средни училишта: во Тетово (еден приватен универзитет со седум факултети и еден државен универзитет со пет факултети), во Битола (пет факултети), во Охрид (Факултет за туризам) и во Прилеп (Економски факултет).

Истражувањето го спроведуваат факултети и истражувачки институти како што се Хидробиолошкиот институт во Охрид, Институтот за тутун во Прилеп и Агенцијата за унапредување на земјоделството во Битола. Со цел да се стимулираат активностите за

започнување бизниси, во прекуграничната област беа формирани инкубатори и научни паркови (Битола).

СВОТ-анализата спроведена во Република Македонија заради Повеќегодишната оперативна програма – ИПА компонентата IV (развој на кадрови ресурси) го споменува недостигот од образование за возрасни и стручно образование и обука (СОО), како и недоволната поврзаност помеѓу истражувањето и развојот и деловната заедница. Оваа изјава важи за двете земји.

Во **Албанија**, транзицискиот период имаше негативно влијание на образовниот систем. Особено во оддалечените или граничните области тие се соочуваат со сериозни проблеми поврзани со образовниот систем. Како резултат на тоа, голем број образовни показатели се имаат влошено. Затворањето на училишта, недостигот од образовни материјали, уништувањето на училишната инфраструктура, недостигот од инвестиции, недостигот од средства, недостигот од учебници и неквалификувани наставници се само дел од критичните прашања што го дефинираат незадоволителниот квалитет на образовниот систем, особено во планинските области од програмската област. Постојат 474 основни училишта во трите региони и 112 виши средни училишта. Седумнаесет од нив обезбедуваат стручно образование, 2 од нив се наоѓаат во регионот Дибер, 6 во регионот Елбасан и 9 се наоѓаат во регионот Корча. Во Елбасан и во Корча постојат два државни универзитети. Во изминатата деценија посетеноста на училиштата е во опаѓање во планинските области, поради големото растојание до училиштата, лошата патна инфраструктура, лошите услови во училиштата и сиромаштијата. Околу 40 проценти од училиштата во Дибер и Мат и 35-55% од училиштата во регионот Елбасан се во лоша физичка состојба и имаат потреба од итни капитални инвестиции. Состојбата е нешто подобра во регионот Корча.

Главни прекугранични прашања во поглед на образованието и истражувањето

- Развојот на образованието за возрасни и СОО се од интерес за двете земји.
- Иако состојбата е потешка во Албанија, потребата да се подобри образовната инфраструктура во руралните и планинските области е од заеднички интерес.
- Подобрувањето на истражувачките и развојните активности во рамките на универзитетите што се наоѓаат во прекуграничниот регион и/или поврзувањето на ИиР со деловната заедница можат да бидат прекугранично прашање. Општо земено, присуството на универзитети на двете страни од прекуграничната област се смета за значајна предност за развој на регионот и создавање на високо ниво на прекугранична динамика. Затоа, универзитетите треба да бидат поттикнати да учествуваат во спроведување на прекуграничната програма.

3.5.2 Пазар на труд и сиромаштија

Официјалните податоци за невработеноста и вработеноста во прекугранични области не дозволува споредба на состојбите, бидејќи методот за процена премногу се разликува од една во друга земја. Стапката на невработеност изнесува околу 13% во прекуграничната област во Албанија, додека во прекуграничната област во Република Македонија таа изнесува повеќе од 40%. Ова несовпаѓање не ја одразува реалната состојба и изгледа дека се појавува поради високото ниво на скриена невработеност со Албанија, ниско ниво на пријавени невработени лица и преценета стапка на вработување во земјоделскиот сектор. Од друга страна, во Република Македонија, поради фактот дека Агенцијата за вработување обезбедува здравствено осигурување за невработените, податоците вообичаено ја преценуваат фактичката состојба. Најверојатно, стапката на невработеност е повеќе слична помеѓу двете земји и дури пониска во Република Македонија, поради поголемата концентрација на бизнисите и на индустриите (вклучувајќи ја и туристичката индустрија).

	Активна работна	Стапка на	Стапка на
--	-----------------	-----------	-----------

	сила	невработеност %	вработеност %
Република Македонија⁶	743.676	38	34
Пелагонија	104.016	40	40
Југозапад	68.789	42	28
Полог	71.089	50	19
Албанија⁷	1.085.359	14,1	85,9
Елбасан	131.279	12,8	87,2
Корча	85.323	11,2	88,8
Дибер	56.745	16,5	83,5

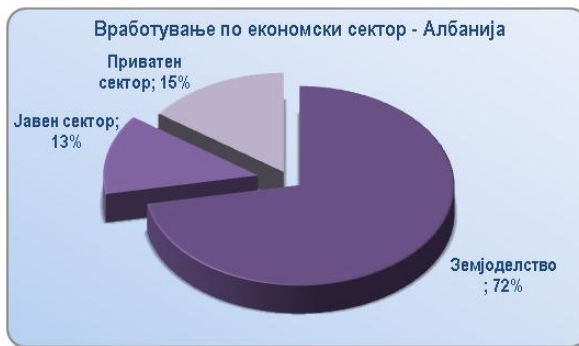
Општи карактеристики

Невработеноста е повисока во северните делови на прекуграничниот регион (Полошкиот регион има највисока стапка на невработеност во Република Македонија, а стапката на невработеност во регионот Дибер и повисока од националниот просек). Овие се региони каде што земјоделството е во опаѓање и каде што општините се наоѓаат во неповолни планинско-рурални области. Во јужните делови, стапката на невработеност е поблиска со националниот просек или во случајот на Албанија, дури пониска.

Во Република Македонија, стапката на невработеност помеѓу различните етнички групи се движат од најниската – 25,3% кај влашкото население (групирани во главните урбани центри што нудат подобри можности за невработеност), до највисоката – 78,5% кај Ромите, што е поврзано со нивото на образование и условите за живеење на Ромите. Албанците исто така имаат стапка на невработеност (61%) што може да биде поради фактот дека тие се концентрирани во руралните планински региони со ниско ниво на економски активности.

Стапката на невработеност кај младите е особено висока во двете земји (повеќе од 75% во Република Македонија).

Во согласност со официјалните податоци, поделбата на вработување по стопански сектори во прекуграничниот регион е како што следува:

Извор: 'социоекономски диспаритет помеѓу општините во Република Македонија', УНДП, 2004 година.

Во **Албанија**, стапката на вработеност во земјоделскиот сектор е најверојатно преценета (голем број работна сила за мали фарми). Исто така, треба да се истакне дека активноста кај жените во голема мера варира од еден во друг регион. Полошкиот регион има стапка на активност на жените од 18%, што веројатно е блиско до стапката на активност на жените во Албанија, додека стапката на активност на жените во Пелагонија изнесува 55%.

⁶ Извор: социо-економски диспаритети во општините во Република Македонија, УНДП 2004 год.

⁷ Извор: показатели по префектури, период 2004-2005 год.

Сиромаштија

Стапката на сиромаштија изгледа повисока во прекуграничниот регион во споредба со најголем дел од останатите региони во двете земји. Во Република Македонија, процентот на домаќинства-корисници на социјална финансиска помош изнесува 14,7% за целата земја, од кои 17,4% во Пелагонискиот регион, 14,8% во југозападниот регион и 20,9% во Полошкиот регион.

Во согласност со „Мапата на сиромаштија и нееднаквост“, регионот Дибер во Албанија има најмногу сиромашни лица во земјата. Процентот на сиромашни лица што живеат во овој регион изнесува 42,77% од вкупното население, што значи дека приближно едно од две лица е сиромашно.

Социјална вклученост

Постои недостиг од разбирлива и сеопфатна анализа на тековната состојба во прекуграничната област во поглед на социјалната вклученост, особено во поглед на пристапот до услуги за ранливите групи.

Во рамките на пошироката цел за вклучување на пристапот на човекови права во намалувањето на сиромаштијата, базирано исклучиво на нормите и вредностите утврдени во меѓународното право за човекови права, Програмата треба конкретно да се справи со развој на локални и регионални политики и прашања за социјална вклученост, а праведјќи го тоа, да се промовира пристап на учество и партнерство.

Главни прекугранични прашања во поглед на пазарот на труд

- невработеноста, а особено невработеноста кај младите, е главен социјален проблем од двете страни на границата;
- во двете земји, социјалната состојба на прекуграничните области е спротивна: прекуграничните области ги опфаќаат најсиромашните, но исто така и најразвиените региони; во поглед на социјалните аспекти, приоритетите се разликуваат од еден и друг регион;
- учеството на жените во пазарот на труд е мошне нееднаков помеѓу двете земји и исто така помеѓу северните и јужните делови во прекуграничниот регион.

3.6 ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРИРОДА

Прекуграничниот регион е особено богат со природни ресурси и биодиверзитет. Заштитата и валоризацијата на ова богатство е секако една од клучните точки за одржлив развој на регионот. Локалните засегнати страни се сè повеќе загрижени за иднината на овие ресурси.

Во двете земји, заштитените области се класифицирани во шест категории во согласност со критериумите на Светската унија за заштита на природата (ИУЦН).

Мрежата на заштитени области во Република Македонија вклучува 81 локација и опфаќа околу 7,4% од вкупната територија и најголем дел од заштитените области (153.523 ха) се концентрирани во прекуграничниот регион.

Во прекуграничната област се формирани 22 заштитени области: две строго заштитени резервати (категирија I) Езерани (прогласен во 1996 година, го опфаќа северното крајбрежје на Преспанско Езеро, хабитат на приближно 200 видови птици, вклучувајќи диви гуски, пеликани и локални зелени лиски и се вклучени во Светската рамсарска листа) и Локви; три национални парка (категирија II): Национален парк Маврово (основан во 1949 година) со површина од 73.100 ха, Национален парк Галичица со површина од 22.750 ха помеѓу Охридско и Преспанско Езеро, Национален парк Пелистер (основан во 1948 година) со површина од 12.500 хектари; и 17 локации (категирија III), при што најважни се: две тектонски езера, Охридско и Преспанско Езеро заштитени како споменици на природата во 1977 година (Охридско Езеро зафаќа површина од 23.000 ха, а Преспанско Езеро површина

од 17.680 ха). Охридско Езеро е вклучено во Листата на светско наследство на УНЕСКО од 1979 година. Хидролошкиот локалитет Вевчански извори беше прогласен за споменик на природата во 1999 година.

Прекуграничниот регион е исто така вклучен во неколку тековни иницијативи за развој на еколошките мрежи. Националната смарагодна мрежа во моментот вклучува 16 области со специјален интерес за заштита, помеѓу кои: НП Маврово, Шар Планина, НП Галичица и СЗР Езерани. Балканскиот зелен појас (ИУЦН-иницијатива) ги вклучува сите заштитени области споменати погоре.

Во Албанската прекугранична област, 91.358 хектари се заштитени според една од ИУЦН-категиите. Областа се состои од еден строго заштитен резерват (категија I), Рајча (4.700 хектари) во регионот Елбасан и четири национални парка (категија II): Лура и Зал Ѓочак во регионот Дибер, Бреди и Дреновеш и Преспа (27.750 хектари) во регионот Корча. Останатите 269 локалитети се заштитени според категориите III до IV на ИУЦН, вклучувајќи го албанскиот дел на Охридско Езеро.

Индикативната карта на паневропската еколошка мрежа во Југоисточна Европа ја претставува прекуграничната област како главен коридор за некои миграциски видови што треба да се заштитат.

Во Република Македонија, животната средина е загрозувана повеќе од лошите системи за управување со водата и канализацијата, неконтролираната урбанизација и притисокот што се прави со туристичките активности, отколку од индустриските активности, коишто сè уште се на ниско ниво во најголемиот дел од заштитените и вредните природни локалитети. Дополнително на истите закани, индустриското загадување има причинето суштинска штета на животната околина во Албанија, особено во регионот на Елбасан.

Заштитата на животната средина и управувањето на природните ресурси се области во коишто двете земји од неодамна започнаа да воспоставуваат формална и интензивна прекугранична соработка. Со тековните иницијативи на Проектот за заштита на Охридско Езеро и Проектот за меѓуграничен Преспански парк (што исто така ја вклучува и Грција), јужниот дел на прекуграничниот регион може да стане модел за меѓугранично управување на водите и на природните ресурси.

Главни прекугранични прашања во поглед на животната средина

- заштитата и валоризација на природните ресурси е висок приоритет во двете земји;
- заштитата на езерата и на реките е добра основа за прекугранична соработка;
- треба да се подигне свеста за животната средина во двете земји;
- досега, најнапредните прекугранични иницијативи помеѓу двете земји се поврзани со прашања за животната средина.

3.7 КУЛТУРА

Прекуграничниот регион⁸ го карактеризираат единствени духовни, материјални, интелектуални и емотивни карактеристики.

Културното наследство, материјално и нематеријално, сведочи за човековата креативност и формира солидна основа за идентитетот на граничниот регион. Културното наследство претставува една од најважните предности за развој на прекуграничниот регион. Тоа може

⁸ Тоа подразбира раскажувана историја, јазици, литература, театарска уметност, ликовна уметност, занаетчиство, традиционални методи на лекување, прослави и материјали или градежни форми како што се локалитети, згради, историски градски центри, паркови и други објекти.

да обезбеди разни можности за вработување, промоција на културата и наследството и туризам.

Министерството за култура на Република Македонија наведува околу 850 археолошки локалитети во трите статистички региони. Охрид и Охридско Езеро беа прифатени од УНЕСКО како локалитет на светското наследство во 1980 година. Јужниот дел е особено познат по неговата концентрација на историски споменици, цркви, манастири (манастирот Св. Наум, средновековната црква Св. Софија итн.) и фреските што датираат од класичната ера до XIX век. Други вредни споменици се наоѓаат во централните и северните делови и го потврдуваат меѓукултурното влијание на христијанските и муслиманските традиции на регионот (пр. манастирот Св. Јован Бигорски во близина на Дебар, манастирот во Лешок, „насликаната џамија“ и Дервиш теќето во Тетово итн.). Во регионот Корча во Албанија се наоѓа Националниот музеј на средновековна албанска уметност, а постојат и 7 национални музеи на страната на Република Македонија.

Многубројни културолошки настани и фестивали се организирани во регионот, особено во летниот период, при што неколку од нив се веќе „прекугранични“ настани (какви што се „Ден на езерото“ организиран во јули од градот Подградец во Албанија и градовите Охрид и Струга во Република Македонија и фестивалот „Ода Дибране“ во Албанија, каде што се презентираат уметници од двете страни на границата). Покрај Охрид, динамиката од туристичката фреквентност (музичкиот фестивал „Охридско лето“ е особено познат), неколку града како што се Прилеп (номиниран за град на културата за 2007 година од Министерството за култура), Струга (фестивал на поезијата) и Битола (фестивал на класична музика, видеоуметност, меѓународен фестивал на аматерски документарни филмови) имаат активен и привлечен културен живот. Со отворањето на високообразовни институции, Тетово е исто така на пат да стане активен културен центар во Полошкиот регион.

Конечно, регионот е богат со диверзифицирани кулинарни традиции и ракотворби. Овие традиции можат да играат важна улога во промоцијата и туристичката понуда на регионот, но досега се потценети. Неколку НВО, особено НВО на жени, од двете страни на границата, започнаа да работат на валоризацијата и заштитата на ова наследство.

Областа на програмата се наоѓа на јазичната крстосница: македонски, албански, турски, влашки и ромски. Свеста за важноста да се познава културата на соседот расте и може да доведе до поинтензивна културна размена на разновидноста.

Прекуграничната соработка на полето на медиумите (радио, ТВ, други аудио-визуелни медиуми, печатени и електронски медиуми), коишто досега само делумно го имаат искористено потенцијалот за соработка, може да придонесе кон проширување на перспективите за прекугранична соработка, кон подобро разбирање на културните разлики и сличности во областа опфатена со програмата, како и за презентирање на разновидните културни богатства кон пошироката европска публика.

Главни прекугранични прашања во поглед на културата

- културната понуда во двете земји е богата со потенцијал, разновидна, но исто така комплементарна и нуди добра основа за развој на прекуграничната соработка;
- двете земји имаат интерес во зачувување на автентичноста и разновидноста на оваа култура;
- културното и природното наследство сè уште треба да се валоризира со цел да се зајакне регионалниот идентитет.

3.8 ИНСТИТУЦИОНАЛЕН РАЗВОЈ

Република Македонија има воспоставено систем со едно ниво на локална власт базиран на општини. Територијата на земјата е поделена на 84 општини. Градот Скопје, како

метропола, има посебен статус. Во спроведувањето на своите надлежности, општините можат: да соработуваат меѓу себе; да основаат заеднички фондови; да формираат заеднички јавни агенции и административни тела во одредени сектори и области. Постои едно (национално) Здружение на единиците на локална самоуправа (ЗЕЛС), што има позитивно влијание во градењето на локалната демократија.

Општините можат да соработуваат со единиците на локалната самоуправа на други држави и можат да бидат членки на меѓународни организации на локални власти.

Новиот Закон за регионален развој, донесен во мај 2007 година, е основата за формирање на институционалните структури за регионален развој. Овие нови структури треба да се формираат во осум региони (НУТС 3 категорија): Пелагониски, Вардарски, Северозападен, Југозападен, Скопски, Југоисточен, Полошки и Источен регион.

Албанија има различна административна поставеност. Земјата е поделена на 12 региони и се состои од 36 реони. Реоните се поделени на општини (градски центри) и комуни (рурални територии). Регионалниот и локалниот развој се јадрото на тековните реформи за децентрализација во Албанија. Улогата на Регионалниот совет за координација на активностите за развој во соодветниот регион се зголемени, паралелно со пренесувањето на ингеренциите на локално ниво со цел да се обезбедат јавните служби. Неодамнешните фискални реформи, насочени кон обезбедување на целосно овластување за единиците на локалните власти во поглед на ниските даноци за бизнисите и обидите за воведување на правна рамка за позајмување на општините, ќе им даде повеќе слобода на локалните единици во спроведувањето на програмите за развој.

Во двете земји, стопанските комори, агенциите за регионален развој, како и центрите за развој на планираните региони на страната⁹ на Република Македонија, ќе ја имаат главната улога во поттикнувањето на прекуграничната соработка. Невладиниот сектор не е добро познат, како и неговата улога во социоекономскиот развој на прекуграничниот регион. Сепак, јасно е дека оваа улога ќе се зголемува, а исто така има простор во прекуграничниот регион за зголемување на бројот и подобрување на капацитетот на НВО. Главните НВО во двете земји се концентрирани во јужниот дел на прекуграничниот регион. Недостигот од организирани здруженија во некои области може да биде пречка за учеството на цивилното општество во прекуграничната програма. Двата центри за НВО-поддршка (проекти финансирани од донатори) се наоѓаат во прекуграничната област на Република Македонија (Кичево и Ресен) и треба исто така да одиграат улога во спроведувањето на прекуграничната програма.

Главни прекугранични прашања во поглед на институционалниот развој

- административната и територијалната поставеност не е иста во двете земји, што може да го комплицира воспоставувањето на урамнотежено партнерство помеѓу единиците на локалните власти;
- зајакнување на НВО-мрежата во прекуграничниот регион е од заеднички интерес;
- подобрување на размената помеѓу стопанските субјекти, агенциите за развој и стопанските комори треба да биде прекугранично прашање;
- постојните структури, како што е таа формирана во Еврорегионот Преспа-Охрид, треба да се поврзат со спроведувањето на програмата.

3.9 СВОТ-АНАЛИЗА НА ОБЛАСТИТЕ КОИШТО ГИ ИСПОЛНУВААТ УСЛОВИТЕ

СВОТ-анализата на прекуграничниот регион беше спроведена по консултации со главните национални, регионални и локални учесници во двете земји. Таа се базирала на:

⁹ Што ќе се формираат во рамките на новиот Закон за регионален развој.

- податоци и анализа во постојни документи, конкретно: СВОТ-анализа на статистичките региони на Република Македонија вклучени во Националниот развоен план 2007-2009 година (Влада на Република Македонија, 2007 година); Социоекономски диспаритети помеѓу општините во Република Македонија (УНДП, 2004 година), Прекугранична деловна соработка во Преспа-Охрид регионот (Институт Ист-Вест, 2006 година);
- примарни податоци обезбедени од Националниот завод за статистика на Република Македонија, Националниот завод за статистика на Република Албанија, министерства и државни агенции на двете земји, регионални и општински власти;
- интервјуа со локални учесници спроведени во двете земји во периодот февруари-март 2007 година. Врз основа на ад хок прашалник, околу 130 интервјуа беа спроведени во двете земји (регионални и општински власти, претприемачи, НВО, стопански комори, локални универзитети);
- дополнување и повратни информации обезбедени од локалните учесници во рамките на регионалната работилница одржана во мај 2007 година и од страна на оперативните структури во двете земји на неколку состаноци одржани во периодот март-април 2007 година.

СВОТ-анализата ги сумира главните трендови во прекуграничниот регион обезбедувајќи основа за дефинирање на стратегијата. Таа се базира на:

- **силните страни** и предности врз чија основа може да се базира понатамошниот регионален развој;
- ограничувањата и **слабите страни** што потекнуваат од локалниот контекст, а можат да го спречат развојот во регионот;
- **можностите** што можат да се реализираат со надминување на соодветните слаби страни;
- **заканите** или надворешните фактори што може да го отежнат идниот развој на регионот.

СВОТ-анализата беше спроведена во специфичната рамка на прекуграничната програма. Таа ги нагласува аспектите и секторите што можат да влијаат или на кои може да влијае програмата. Таа не ги нагласува проблемите и секторите што тешко можат да бидат опфатени со програмата (пр. тешка инфраструктура, индустриски култури во земјоделскиот сектор итн.).

СВОТ-анализата беше спроведена истовремено во двете земји. Резултатите од секоја анализа беа консолидирани во следново резиме. Вреди да се спомене дека трендовите и наодите се различни не само од една во друга земја, туку исто така и помеѓу регионите коишто ги исполнуваат условите во секоја земја. Ова резиме се обидува да ги одрази овие разлики и несовапања, коишто треба да се земат предвид кога ќе се спроведува програмата.

Конечно, треба да се забележи дека во Република Македонија пристапот се базира на статистички региони што сè уште не се територијални единици од административна и политичка гледна точка. Жителите не се сметаат секогаш себеси за жители на статистички регион и може да имаат друга претстава за тоа која е нивната „територија“. Ова може да предизвика пристапност, што исто така треба да се земе предвид (кога лице што живее во Струга вели „мој регион“, не значи дека таа/тој мисли на југозападниот статистички регион).

Програма за прекугранична соработка

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
I ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА			
<ul style="list-style-type: none"> •постојни договори за слободна трговија, билатерални договори, како и заеднички договори за заштита на Охридско и на Преспанско Езеро; •тековниот процес на децентрализација обезбедува локалните самоуправи да се дефинираат и спроведат локалните политики и мерки за развој; •постојни искуства во определување и спроведување заеднички програми и прекугранични проекти, преку проекти за еврорегионот и заштита на езерата, итн.; •постојење на НВО мрежа со искуство во иницијативи за прекугранична соработка. 	<ul style="list-style-type: none"> •несовпаѓање помеѓу региони и општини во полето на социоекономскиот развој; нееднаков урбан/рурален развој; •неразвиени и неопремени локални самоуправи поради бавниот процес на децентрализација и трансфер на ингеренции и на сопственост од централно на локално ниво; •ограничени локални кадрови капацитети поради миграции на стручен персонал кон урбаните центри и главните градови; •недоволни јавни ресурси за јавни инвестиции; •потенцијални корисници од приватниот и јавниот сектор имаат ограничен капацитет за определување и подготовка на проекти, стратемско планирање и спроведување на проекти. 	<ul style="list-style-type: none"> •можноста да се забрза процесот на институционална и правна интеграција на стандардите и регулативите на ЕУ ќе ги зближи административните системи и ќе ја зголеми нивната компетентност; •можност да се развијат разни механизми и инструменти со цел да се олесни формирањето на партнерства за прекугранични иницијативи; •можност да се зголеми капацитетот на општествените организации и соработката помеѓу приватниот сектор и јавната администрација на двете страни од границата. 	<ul style="list-style-type: none"> •забавен процес на децентрализација и трансфер на ингеренции од централно на локално ниво; •спроведувањето на ограничени фискални политики и постојаната зависност од централниот буџет ги поткопуваат капацитетите на единиците на локалната власт.
II ИНФРАСТРУКТУРА И ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА			
<ul style="list-style-type: none"> •релативно развиена транспортна инфраструктура (патишта – автопати и регионални патишта, железница, водени патишта, аеродром); •постојење на туристичка инфраструктура (капацитети за сместување, храна и угостителство, спортови); •поволна географска положба на главниот транспортен коридор 8 (исток-запад); 	<ul style="list-style-type: none"> •нееднаков развој на основата инфраструктура во Албанија и во Република Македонија, особено електрична енергија, водоснабдување, инфраструктура за транспорт и врски; •пропаѓање на локалната инфраструктура (локалните патишта, системи за водоснабдување, канализација) поради несоодветно одржување; •неопремени гранични премини за 	<ul style="list-style-type: none"> •можност да се подобри транспортната инфраструктура (пр. меѓудржавна сезонска туристичка линија помеѓу Охрид и Подградец), гранични премини, како и придружна логистика и служби, коишто ќе ги олеснат соработката и врските на населението од двете страни на границата; •можност за развој на инфраструктура поврзана со туризмот, како што се скијачки 	<ul style="list-style-type: none"> •недостигот од урбанистички планови и сопственост на државно земјиште може да резултира со одложување на спроведувањето на инфраструктурните проекти во регионот; •недостиг од локални финансиски средства за одржување и поправка на пропаднатата локална инфраструктура; •недостиг од внимание и напори за развој на економски и социјални

Програма за прекугранична соработка

<ul style="list-style-type: none">• зголемен сообраќај на петте гранични точки во последните две години и план за отворање нов граничен премин.	<ul style="list-style-type: none">• превоз на стоки;• недостиг од урбанистичко планирање и постапки, како и постоење на урбанистички хаос.	<ul style="list-style-type: none">• центри, спортски капацитети, патеки за пешачење и велосипеди, жичници итн.;• можност да се пронајдат алтернативни извори на енергија;• можност да се развие и да се подобри инфраструктурата за користење, зачувување и заштита на постојните водени ресурси.	<ul style="list-style-type: none">• (човек-кон-човек) програми поради пренагласување на важноста на инфраструктурните проекти;• зголемување на маргиналноста поради недостиг од инвестиции на комуникациска инфраструктура од мал обем.
---	---	---	--

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
III ЕКОНОМИЈА			
<ul style="list-style-type: none"> •појавување на мал и среден приватен сектор и претприемнички дух; •диверзифицирани економски активности вклучувајќи туризам, земјоделство/ агробизнис, индустрија и услуги; •голем потенцијал за развој на еколошки економски активности, како што се туризмот, органското земјоделство, алтернативните технологии за производство на енергија; •достапни индустриски простор и капацитети, како и индустриски и занаетчиски традиции. 	<ul style="list-style-type: none"> •неефикасно искористување на достапната индустриска инфраструктура; •ограничена конкурентност на услугите и производите, поради ограничен пристап до пазарни информации (регионални и меѓународни), капитал и нови технологии; •бавен економски развој и неповолна деловна средина поради опстојување на сивата економија и сложени административни постапки; •недостиг од организираност во економскиот сектор (многу малку здруженија вклучуваат мал број претприемачи); •мала и слаба продуктивност на активностите во агробизнисот; •голем број мали претпријатија што се ранливи и чувствителни на промени во фискалната и во пазарната политика. 	<ul style="list-style-type: none"> •можност да се привлечат странски директни инвестиции во еколошки поволните индустрии и технологии; •можност да се подобрат квалитетот и конкурентноста на услугите и производите од приватниот сектор со поддршка на воведувањето на меѓународно признаени стандарди за квалитет и брендирање производи (вклучувајќи ги традиционалните ракотворби и земјоделски прехранбени производи); •можност за рамномерен регионален развој базиран на валоризација на конкретните предности на секој регион и општина (пр. зимски и летен туризам); •можност за развој на индустриски и прекугранични кластери базирани на одржлива експлоатација на регионални и природни ресурси во областите на агробизнисот, шумарството, услугите итн.; •подобрувањето на идентитетот/имиџот на регионот ќе го зголеми пристапот кон странски директни инвестиции. 	<ul style="list-style-type: none"> •неповолна макроекономска средина (слаб пристап до кредитни линии, недостиг од субвенции и даночни ослободувања за бизнисите), неадекватни економски и земјоделски политики, недостиг од инвестиции и опстојување на сивата економија; •недостиг од разбирање на глобалните пазарни трендови и бавен процес на приспособување на локалните економии кон пазарните барања; •неупотребливите индустриски технологии можат да ја намалат конкурентноста и потенцијалите за иновации, да ги загрозат ресурсите од животната средина, што се смета за главна предност на регионот.
IV ВРАБОТУВАЊЕ, ОБРАЗОВАНИЕ И КАДРОВИ РЕСУРСИ			
<ul style="list-style-type: none"> •присуство на национални и приватни универзитети и образовни институции, што веројатно ќе обезбедат флексибилност во производство на 	<ul style="list-style-type: none"> •високата стапка на невработеност, вклучувајќи ги жените и младите, води кон зголемена миграција и влошување на животниот стандард во област којашто ги исполнува условите; •внатрешни миграции кон урбаните 	<ul style="list-style-type: none"> •мултиетничкото население претставува предност и обезбедува солидна основа за развој на диверзифицирани прекугранични економски, социјални и културни програми; 	<ul style="list-style-type: none"> •феноменот на „одлив на мозоци“; •тековните процеси на миграции водат кон целосна депопулација на некои рурални населени места во прекуграничната област; •ограничен пристап на руралното

Програма за прекугранична соработка

<p>квалификувана работна сила во линија со пазарните трендови и потреби, што исто така веројатно ќе го ограничат или ќе го пренасочат феноменот „одлив на мозоци“;</p> <ul style="list-style-type: none">• достапност на млада и образована работна сила;• стручна работна сила со индустриска и земјоделска традиција;• релативно евтин труд.	<p>центри и стареење на руралното население резултира во депопулација во руралните области и некои подрегиони;</p> <ul style="list-style-type: none">• недостиг од квалификувана работна сила за потребите на одредени специфични индустрии поради постојана специјализација на локалните кадрови ресурси во традиционални трудово интензивни индустрии;• недоволно СОО-центри и релевантни програми за СОО;• ниско ниво на образование на руралното население и социјално маргинализирани групи како што се Ромите;• ниски приходи и животен стандард за поголем дел од активното работоспособно население поради ниски лични доходи во јавниот и во приватниот сектор;• социјално исклучување на големи сегменти од населението (долгорочно невработени лица, значителен дел од ромската заедница итн.).	<ul style="list-style-type: none">• можност да се приспособи формалното образование кон специфичните вештини потребни од страна на индустриските и услужните сектори;• можност да се подобри деловното управување и претприемачките вештини;• достапна работна сила што е високоприспособлива;• можност да се подготват и спроведат програми за преквалификација и обука;• можност да се подготват програми за социјална интеграција на социјално маргинализираните групи.	<p>население до систем за формално образование, поради сиромаштија и инфраструктурни ограничувања, како и миграции;</p> <ul style="list-style-type: none">• зголемување на малолетната деликвенција како резултат на негативни социоекономски трендови;• значително присуство на нерегистрирана работна сила и социјално исклучување на долгорочно невработените лица;• зголемување на стапката на невработеност во областа којашто ги исполнува условите, што особено влијае на нискообразованите и социјално ранливите групи;• нискиот личен доход и ограничените можности за вработување можат да доведат до слаба мотивираност на специјализираната работна сила и забрзана миграција.
--	--	--	---

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
V ЖИВОТНА СРЕДИНА			
<ul style="list-style-type: none"> • регион богат со чисти природни ресурси (вода, пасишта, шуми) што можат да го поттикнат економскиот развој; • поволни климатски и геоморфолошки услови и природна плодност на земјоделското земјиште во дел од граничниот регион; • тековни активности за заштита на Охридско и на Преспанско Езеро и зголемување на свеста кај локалните засегнати страни за еколошките прашања; • разновидно природно наследство, ендемски видови, локалитети од природна важност и локалитети на светското наследство, како што се Охридско и Преспанско Езеро, национални паркови, заштитени природни области како што се Преспа парк, предвиден да биде првиот прекуграничен заштитен регион на Балканот. 	<ul style="list-style-type: none"> • недостиг од депонии и практика за рециклирање; • локалните еколошки пропусти, пр. отпадни материји, канализација, пречистување на отпадни води, земјоделски отпадни води, ги загрозуваат природните ресурси; • точки со концентрирано загадување во областа којашто ги исполнува условите; • ниско ниво на спроведување на регулативата на ЕУ за животната средина во приватните и во јавните сектори; • природните потенцијали и ресурси не се доволно искористени на одржлив начин; • недоволно ниво на свест кај јавноста за еколошките проблеми. 	<ul style="list-style-type: none"> • можност да се развијат и да се усвојат еколошки поволни услуги и најдобрите достапни технологии за валоризација на чистите и незагадени природни ресурси; • можност да се подготват и спроведат разни прекугранични проекти, базирани на заштита и зачувување на природните ресурси и биодиверзитетот, како и прекугранични програми за управување на природните ресурси; • можност да се вклучат приватниот сектор и општеството во активности и програми за заштита на природната средина; • можности да се зголеми свеста кај јавноста за мерките за заштита на животната средина под притисок на барањата на екотуристите. 	<ul style="list-style-type: none"> • бавен развој на инфраструктура поврзана со заштита на животната средина може да ја намали привлечноста на регионот и има негативно влијание на благосостојбата на локалното население; • бавно спроведување на националните и регионалните стратегии, регулативи и институции за заштита на животната средина; • ризик од исчезнување на матичните видови и загуба на биодиверзитетот.
VI КУЛТУРА И ТУРИЗАМ			
<ul style="list-style-type: none"> • богато и диверзифицирано културно и историско наследство што може да се искористи за поповлечна туристичка понуда за регионот; • постоењето на искуство и капацитети (природни, 	<ul style="list-style-type: none"> • недостигот од релевантна анализа и заеднички стратегии за подобрување на туристичката понуда во областа којашто ги исполнува условите води кон недоволни активности за планирање и обука во врска со 	<ul style="list-style-type: none"> • можност за подготвување стратегии и програми за развој на туризмот, заштита и промоција на историското и на културното наследство; • можности за развој на специјализирани видови туризам (планински туризам, градски посети, 	<ul style="list-style-type: none"> • културата и традициите можат да ги изгубат својата автентичност и привлечност доколку премногу се експлоатираат од туристичката индустрија; • редовното одржување и заштитата на историското и културното

Програма за прекугранична соработка

<p>инфраструктура, кадрови ресурси) за развивање и зајакнување на идентитетот на регионот е предност за конвенционалниот и алтернативниот туризам;</p> <ul style="list-style-type: none">•долга традиција на меѓународно признаени културни настани, како и постоење на прекугранични културни настани.	<p>туризмот;</p> <ul style="list-style-type: none">•недоволна промоција и заштита на културното и историското наследство;•нееднаков развој на туристичката инфраструктура од еден во друг регион и од една во друга земја;•недоволни кадрови капацитети во секторите за туризам и култура.	<p>бањи, агротуризам, „здравствен туризам“, „велосипедски туризам“ итн.);</p> <ul style="list-style-type: none">•можност да се вклучи приватниот сектор во развој на капацитетите на регионот во полето на екотуризмот;•можност да се развијат и да се зајакнат локалните институционални капацитети поврзани со културните и традиционалните прашања.	<p>наследство зависат од централниот буџет;</p> <ul style="list-style-type: none">•недоволни јавни фондови, на ниво на националните и локалните власти за поддршка на промоцијата на активности за културно и историско наследство.
---	--	---	---

ОДДЕЛ II СТРАТЕГИЈА НА ПРОГРАМАТА

1 ИСКУСТВА ОД ПРЕКУГРАНИЧНИТЕ АКТИВНОСТИ И НАУЧЕНИТЕ ЛЕКЦИИ

Досега прекуграничните иницијативи во области коишто ги исполнуваат условите главно се однесуваа на прашања од животната средина и особено се концентрираа во јужниот дел. Иако регионот веќе предводи во воспоставувањето на заедничко управување на природните богатства во пограничните области, целокупната прекугранична соработка сè уште е на ниско ниво. Затоа, вреди да се споменат постојните иницијативи.

Прекуграничната соработка меѓу Република Македонија и Албанија започна во 1997-1999 со **повеќедржавната програма од ФАРЕ КРЕДО**, која имаше цел унапредување на добрососедските односи, социјална стабилност и економски развој во пограничниот регион. Програмата обезбедуваше средства за спроведување прекугранични проекти на полето на животната средина, соработката меѓу невладините организации и локалните управи. Проектите требаше да ги создадат неопходните услови за позначајна соработка и заеднички прекугранични развојни дејства во иднина.

Иако **Еврорегионот Преспа-Охрид** (Република Македонија, Албанија и Грција) сè уште не е законски воспоставен во сите земји-учеснички, тој е голем чекор напред кон интегриран регионален развој во јужниот дел од прекуграничниот регион. Македонската фондација за Еврорегионот постои од 2006-та, а албанската страна има Одбор за Еврорегионот, кој се состои од градоначалници, претседателот на регионалниот совет и Агенцијата за регионален развој од Корча. Поддржан од Европскиот совет, од институтот Ист-Вест и од некои други партнери, формирањето на Еврорегионот несомнено ги поттикнува партнерските односи меѓу двете земји. Исто така треба да се спомене дека, во рамките на проектот за Еврорегионот, институтот Ист-Вест веќе објави два мали повици за доставување предлози за проекти за прекугранична соработка (во 2004 и 2006), на таков начин учествувајќи во градењето на капацитетите на корисниците.

Проектот за зачувување на Охридско Езеро често се смета за модел на интегрирано управување на водните ресурси од пограничните области. Во 2004 владите на двете земји потпишаа договор за „заштита и одржлив развој на Охридско Езеро и неговата вододелница“. Постојните заеднички структури, како и билатералниот договор, обезбедуваат добра рамка за понатамошни прекугранични иницијативи.

Поддржан од Програмата за развој на Обединетите нации и сè уште во почетна фаза, **Прекуграничниот проект за Преспа парк** ги вклучува Република Македонија, Албанија и Грција. Тој е уште една пионерска прекугранична иницијатива на полето на управувањето на природните богатства.

Регионалниот центар за животна средина (РЕЦ) поддржува прекугранична иницијатива помеѓу Дебар во Република Македонија и Пешкопеја во Албанија. Проектот обучува локални носители на одлуки и соодветни стручни лица да одредат и да подготват инвестициски проекти за животната средина и да изработат професионални барања за финансирање. Приоритетни проблеми се водоснабдувањето и собирањето и испуштањето отпадни води.

Меѓуцрковната организација за развојна соработка (ИЦЦО) поддржува регионална прекугранична соработка и вмрежување на граѓанското општество во северниот дел од прекуграничниот регион. Оваа програма има цел подобрување на прекуграничната соработка преку зголемување на соработката меѓу локалните власти и граѓанските организации и преку зголемување на организациските капацитети на соодветните граѓански организации.

Иницијативата на ОБСЕ се обидува да овозможи партнерства и утврдување на прекугранични проекти во северниот дел од прекуграничниот регион.

Научени лекции

Повеќето прекугранични иницијативи започнаа неодамна за да се утврдат „научените лекции“ што се соодветни за компонентата II од ИПА. Сепак, може да се нагласи следното:

- Повеќето проекти се фокусираат на прашања за заштита на животната средина. Овие проекти повеќе ги одразуваат приоритетите утврдени од националните и регионалните институции отколку вистинските интереси на граѓанското општество и приватниот сектор. Сепак, тие обезбедуваат добра рамка за развој на партнерства меѓу граѓанското општество и НВО преку границата.
- Веќе објавените мали повици за доставување предлози за прекугранични дејства покажаа низок капацитет за подготовка на проекти кај повеќето крајни корисници. Ова може да го попречи спроведувањето на програмата, особено во северниот дел, каде што досега не се спроведе речиси ниту една иницијатива (со исклучок на оската Дебар-Пешкопеја).
- Неколку општини, коишто главно се наоѓаат на југот, имаат водечка улога во минатите и сегашните прекугранични иницијативи. Овие општини треба да имаат клучна улога во спроведувањето на програмата (пренесувањето на знаењата итн.).
- Воспоставувањето прекугранични партнерства ќе биде главен проблем за повеќето крајни корисници. Секако ќе биде потребна посебна поддршка за да се олеснат комуникацијата и воспоставувањето партнерства.

2 СТРАТЕГИЈА ЗА СОРАБОТКА

2.1 СУМАРНИ ЗАКЛУЧОЦИ ОД АНАЛИЗИТЕ

Овој дел претставува одговор на препреките и слабите страни утврдени во анализата. Тој утврдува соодветни стратегии за заеднички развој на прекуграничниот регион и соодветно користење на средствата од ИПА. Стратегијата вклучува општа стратегиска цел на програмата и одредува посебни цели коишто треба да се остварат преку мерките во рамките на избраните приоритетни оски на програмата.

При одредувањето на целите и приоритетите, Заедничкиот комитет за програмирање го имаше предвид следново:

- Хетерогеноста на прекуграничниот регион во поглед на демографските и економските трендови и нивото на развој: приоритетите и мерките треба да одговорат на различни и понекогаш спротивставени состојби.
- Релативно ограничениот износ на средства што се на располагање за програмата: мерките не ставаат акцент на големи инвестиции во комуникацијата и транспортот, иако тоа често се смета за приоритет од страна на учесниците.
- Ниското ниво на прекугранична соработка, особено помеѓу НВО и во рамките на граѓанското општество: програмата треба да го помогне воспоставувањето на долгорочна соработка на ниво на заедници.
- Потребата да се комбинира заштитата на единствените и чувствителни природни богатства, како и културното наследство и развојот на масовниот туризам во јужниот дел на прекуграничниот регион.
- Присуството на универзитети и истражувачки институти на двете страни од прекуграничниот регион се смета за предност за динамиката и угледот на регионот.

2.2. ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА ЗА ПРЕКУГРАНИЧНА СОРАБОТКА

Општата цел на програмата за прекугранична соработка е:

Унапредување на одржливиот развој во прекуграничната област

Заедничките дејства и прекуграничните проекти спроведувани во рамките на програмата треба да имаат влијание врз социјалната и економската состојба на населението, да го подобрат заедничкото управување и валоризацијата на природните и културните богатства и да ја зајакнат сликата и кохезијата на прекуграничниот регион и подрегионите.

Утврдени се три посебни цели:

- **Посебна цел 1: поддржување на утврдувањето на заеднички дејства и стратегии заради заштита и валоризација на природните богатства од регионот.** Програмата ќе се надоврзи на тековните искуства и ќе го зајакне постојниот тренд на поврзување на прашањата и мерките за животна средина на двете страни на границата. Целни корисници се локалните власти, децентрализираните институции, како и граѓанските организации.
- **Посебна цел 2: поттикнување на одржливиот економски развој на регионот.** Туризмот ќе биде приоритетна стопанска дејност како цел на програмата. Тој е вистинска можност за регионот и веќе е главен извор на приходи и вработување, иако нерамномерно дистрибуиран во рамките на пограничната област и помеѓу земјите-учеснички. Со оглед на вредноста и чувствителноста на екосистемите од регионот, туризмот е исто така закана што мора да се има предвид. Додека приватниот сектор развива инфраструктури главно насочени кон масовниот туризам, програмата ќе се фокусира на развојот на поалтернативни видови туристички активности (одговорен туризам, зелен туризам итн.) и инфраструктури од мали размери, на пренесување знаења и искуства од еден регион и земја во друг и на обуки, на заштита и валоризација на културното и историското наследство. Поопшто, програмата ќе го поттикнува одржливиот развој на сите видови активности, услуги и производство што придонесуваат за градење на привлечен и динамичен регионален идентитет. Ова вклучува организирање, заштита (градење трговски марки) и поврзување на пазарот (синцири за снабдување со прехранбени производи) на традиционални земјоделски производи и ракотворби, утврдување заеднички истражувачки и развојни програми итн.
- **Посебната цел 3** е трансверзална цел: **развивање долгорочни партнерства и вмрежување** помеѓу граѓански организации (НВО, спортски организации итн.), професионални организации (т.е. стопански комори, организации на претприемачи и земјоделци) и децентрализираните институции, посебно училишта и факултети, вклучувајќи истражувачки и развојни единици. Со оглед на моментално слабиот интензитет на прекугранична соработка, поттикнувањето на воспоставувањето долгорочни партнерства и протекот на прекуграничната комуникација ќе биде главен интерес во текот на целиот период на спроведување. Целта ќе се постигне преку спроведување програми за доделување грантови од луѓе за луѓе. **Проектите што имаат културна и социјална димензија** ќе имаат предност, како и проектите со економска/комерцијална компонента (организирање саеми, истражувања на пазарот.....).

3 ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ

Целите ќе се остварат преку спроведување на еден приоритет што се состои од три мерки и друг приоритет за техничка помош на програмата.

3.1 ПРИОРИТЕТ I

Поттикнување на прекуграничен економски, еколошки и социјален развој

Овој приоритет е одговор на различните и понекогаш спротивставени состојби и утврдени потреби во прекуграничниот регион. За заштитата и управувањето на природните богатства се смета дека се главно прекугранично прашање во јужните делови (Охридско и Преспанско Езеро), а за социјалните прашања во врска со сиромаштијата и невработеноста се смета дека имаат висок приоритет на север. Првиот приоритет се обидува да ги усогласи овие два пристапи. Тој исто така се обидува да им даде простор на економските актери, особено, но не исклучиво, во туристичкиот сектор, имајќи го предвид сегашното ниско ниво на деловна соработка на границата. Поопшто, овој приоритет треба да овозможи утврдување и спроведување дејства од луѓе за луѓе и на таков начин да поттикне прекугранична соработка на ниво на заедници и граѓанско општество.

Овој приоритет ќе вклучи три посебни мерки:

Бр.	Мерка
Мерка I.1	Економски развој со акцент на унапредувањето на туризмот
Мерка I.2	Одржлив развој на животната средина со акцент на заштитата, унапредувањето и управувањето на природните богатства и екосистемите
Мерка I.3	Социјална кохезија и културна размена преку дејства од луѓе за луѓе и од институции за институции

3.1.1 Мерка I.1

Економски развој со акцент на унапредувањето на туризмот

Посебната цел на оваа мерка е:

- ⇒ *унапредување на економскиот развој на областа опфатена со програмата преку економска валоризација на нејзините туристички и културни потенцијали.*

Туризмот е еден од главните економски потенцијали на регионот и во некои области веќе е развиен, речиси како индустрија. Оваа мерка има цел да го поддржи развојот на инфраструктури од мали размери, добри практики и стратески планови, за да ги прошири туристичките активности на целиот прекуграничен регион. Особено внимание му се посветува на пренесувањето на знаења и искуства од Република Македонија на Албанија, каде што туристичката индустрија сè уште е во рана фаза. Мерката им дава приоритет на алтернативните видови туризам (селски и семеен туризам, екотуризам итн.) за да се развијат паралелно со покласичните практики. Поопшто, мерката има цел да ги поттикне сите сектори од економијата што придонесуваат за градење силен и посебен идентитет на прекуграничниот регион. Ова вклучува унапредување и заштита (градење трговски марки, подобар пристап до пазарот) на традиционалната храна и прехранбени производи, како и ракотворби. Како трансверзална цел и за да ѝ се овозможи на деловната заедница да учествува во програмата за прекугранична соработка, мерката исто така има цел да ја олесни прекуграничната деловна соработка (т.е. организирање саеми, истражувања на потрошувачите итн.)

Потенцијалните постапки и показателите на резултатите се како што следува:

Постапки	Показатели ¹⁰
Изработка и спроведување заеднички стратегии, акциски планови, студии и анализи на конкурентноста	Број на изработени и спроведени документи (стратегии, акциски планови, студии и анализи на конкурентност) (9)
Олеснување на деловните контакти, вмрежувањето, партнерствата	Број на воспоставени деловни контакти и партнерства (8)
Изработка и спроведување на студии, анализи и мерки за подобрување на прекуграничната конвенционална и алтернативна туристичка понуда	Број на изработени и спроведени студии, анализи и мерки (14)
Инвестиции во мали претпријатија и туристичка инфраструктура	Број на инвестиции во врска со туристичката инфраструктура (7)
Унапредување и градење трговски марки на регионалните производи, услуги и организирање синџири за снабдување со	Број на поддржани иницијативи за промовирање и градење трговски

¹⁰ Квантификацијата на показателите за сите мерки се засновува на финансиските распределби за 2007-2009.

храна	марки како и синџири за снабдување со храна (14)
Изработка и спроведување на обуки и образовни активности и пренесување знаења во полето на туризмот и управувањето на претпријатија, маркетингот, системите за квалитет, ИКТ, преквалификација на работната сила итн.	Број на спроведени програми за обука и образование (14) Број на учесници на програми за обука и образование (280)

Корисници ќе бидат (овој список не е ексклузивен):

- локални и регионални власти;
- локални тела на правната поставеност на локалната управа;
- државни и регионални агенции (одговорни на централно, регионално и општинско ниво);
- регионални агенции за вработување;
- невладини или непрофитни организации, здруженија и фондации (НВО и НПО), како организации за деловна поддршка, локални претприемачки агенции, развојни агенции, стопански комори, туристички агенции, агенции за развој на ИКТ, образовни институции, институции за обука и истражување и развој, здруженија на производители, синдикати;
- стопанска комора;
- државни и јавни агенции и организации;
- јавни претпријатија;
- мали и средни претпријатија.

3.1.2 Мерка I.2

Одржлив развој на животната средина со акцент на заштитата, унапредувањето и управувањето на природните богатства и екосистемите

Посебната цел на оваа мерка е:

- ⇒ **Поддржување заеднички иницијативи и дејства заради заштита, унапредување и управување на чувствителните екосистеми и одржливиот развој на животната средина во областа.**

Оваа мерка има цел да се надврзи на прекуграничната динамика воспоставена во секторот животна средина во текот на минатите години. Таа ги поддржува тековните напори на локалните и националните власти за утврдување заеднички политики и пилот-програми за животната средина и го вклучува граѓанското општество во процесот. Ја зема предвид огромната важност на одржливото управување на природните богатства за економскиот развој на регионот.

Потенцијалните постапки и показателите на резултатите се како што следува:

Постапки	Показатели
Изработка и спроведување заеднички стратегии, политики, акциски планови или физибилити-студии во врска со прашањата од животната средина вклучувајќи управување на отпадни води и цврст отпад, управување води, управување шуми, обуки за речни корита, биолошка разновидност, зачувување на почвата, контрола на загадувањето на воздухот, како и прекугранични резервни планови за справување со природни и вештачки предизвикани опасности за животната средина итн.	Број на изработени документи (стратегии, политики, акциски планови или физибилити-студии) (13)
Инвестирање во развивање прекугранична инфраструктура од мали размери во полето на животната средина и	Број на инвестиции во прекугранична еколошка

подготвеноста за итни случаи, чистење на неконтролираните депонии, како и заеднички активности заради препознавање, зачувување, развивање и обновување на националните паркови и заштитените места, флората, фауната итн.	инфраструктура од мали размери (8)
Изработка и спроведување програми за обука и образование за активности за заштита на животната средина	Број на спроведени програми за обука и образование (10) Број на учесници на програми за обука и образование (200)
Создавање и спроведување сеопфатни кампањи за подигнување на свеста, промовирање и информирање за прашањата во врска со животната средина	Број на поддржани промотивни и информативни кампањи (10)

Корисници ќе бидат (овој список не е ексклузивен):

- локални и регионални власти;
- локални тела на правната поставеност на локалната управа;
- државни и регионални агенции (одговорни на централно, регионално и општинско ниво), управи на национални паркови, локални/регионални директорати за шумарство, здравствени институции итн.;
- невладини или непрофитни организации, здруженија и фондации (НВО и НПО), како развојни агенции, агенции за развој на ИКТ, образовни институции, институции за обука и истражување и развој, здруженија на производители;
- стопанска комора;
- државни и јавни агенции и организации;
- јавни претпријатија;
- мали и средни претпријатија.

3.1.3 Мерка I.3

Социјална кохезија и културна размена преку дејства луѓе за луѓе и институции за институции

Посебната цел на оваа мерка е:

- ⇒ **Унапредување на постапките од луѓе за луѓе и од институција за институција (како училишта, универзитети, истражувачки центри).**

Приоритетни сектори се валоризацијата на уникатното историско и културно наследство и сите видови постапки што ја поддржуваат социјалната интеграција на маргинализираните групи, невработените, младите од руралните средини, женската работна сила итн. Оваа мерка исто така има цел поттикнување заеднички истражувачки и образовни активности, како и развивање на невладиниот сектор, особено во северниот дел од прекуграничниот регион, каде што е многу слаб, а во некои области дури и не постои.

Потенцијалните постапки и показателите на резултатите се како што следува:

Постапки	Показатели
Изработка и спроведување програми за социјална интеграција на социјално маргинализираните групи, невработените, младите од руралните средини, женската работна сила;	Број на изработени и спроведени програми (9)
Поддржување заеднички програми врз основа на искористување на мултиетничките вредности;	Број на поддржани заеднички програми (4)
Поддржување заеднички иницијативи за развој на	Број на поддржани иницијативи за

истражувањето во институциите за развој и истражување	развој и истражување (4)
Воспоставување партнерства помеѓу НВО од двете страни на границата и постапки заради развивање на техничките и управните капацитети на НВО.	Број на поддржани партнерства меѓу НВО и иницијативи (5)
Поддржување заеднички активности за здравствена заштита	Број на поддржани заеднички програми за здравствена заштита (9)
Поддржување заеднички културни настани и активности и заеднички проекти заради унапредување и заштита на културното и историското наследство	Број на поддржани заеднички културни настани и активности (14)

Корисници ќе бидат (овој список не е ексклузивен):

- локални и регионални власти;
- локални тела на правната поставеност на локалната управа;
- државни и регионални агенции (одговорни на централно, регионално и општинско ниво), културни установи, здравствени установи итн.;
- невладини или непрофитни организации, здруженија и фондации (НВО и НОП), образовни институции, институции за обука и истражување и развој, туристички агенции, медиуми итн.;
- стопанска комора;
- државни и јавни агенции и организации;
- јавни претпријатија.

Критериуми за избор на проекти:

Општо, дејствата коишто ги исполнуваат условите во секоја мерка мора да ги задоволат следните критериуми. Да:

- вклучуваат партнери од двете страни на границата;
- воспоставуваат контакти и врски помеѓу локалните заедници од областа опфатена со програмата;
- поддржуваат врски помеѓу соодветни институции/организации од двете страни на границата;
- поттикнуваат еднакво учество на жените и на маргинализираните групи;
- се еколошки одржливи.

3.2 ПРИОРИТЕТ II, ТЕХНИЧКА ПОМОШ

Посебната цел на техничката помош е да се зголеми квалитетот на прекуграничната соработка и алатките за управување и да се обезбеди ефективно управување и спроведување на програмата за прекугранична соработка:

Овој приоритет ќе се спроведува преку две мерки.

Бр.	Мерка
Мерка II.1	Управување и спроведување на програмата
Мерка II.2	Информирање, рекламирање и оценување

3.2.1 Мерка II.1

Управување и спроведување на програмата

Индикативниот список на активности коишто ги исполнуваат условите во оваа мерка се:

- поддржување на оперативните структури, Заедничкиот комитет за следење, Заедничките технички секретаријати и секоја друга структура (пр. Управен комитет) вклучена во управувањето и спроведувањето на програмата
- формирање и функционирање на Заедничкиот технички секретаријат и неговите разграноци, вклучувајќи ги трошоците за надоместок на персоналот (со исклучок на платите на државните службеници)
- трошоци за учество на различни состаноци во врска со спроведувањето на програмата
- административни и оперативни трошоци во врска со спроведувањето на програмата, вклучувајќи ги трошоците за подготовка и следење на програмата, оценување и избор на постапки, организирање состаноци на Комитетот за следење итн.
- помош на потенцијалните корисници во подготовката на предлог-проекти и на корисници во спроведување проекти и поднесување извештаи.

ПОКАЗАТЕЛИ	
Објективно потврдливи показатели	Број на вработен персонал во ЗТС
	Број на организирани состаноци на ЗКС
	Број на обуки за потенцијални крајни корисници
	Број на корисници што добиле помош
	Број на оценети предлог-проекти
	Број на извршени посети на терен
	Број на подготвени извештаи за следење
Показатели за резултати	Формирани ЗТС и Инфо-точка
	Рекламни кампањи за огласите и активностите
	Дејства за помагање на корисниците во изработката на проекти
	Објавување на студии и анализи
Показатели за влијание	Зголемен капацитет кај персоналот на оперативните структури
	Зголемена ефективност на програмата
	Намален процент на неоправдани трошоци што крајните корисници ги бараат
	Подобрен целокупниот квалитет на предлог-проектите
	Зголемен целокупниот број на проектите поднесени од крајните корисници во текот на годината
Зголемени ефикасноста, ефективноста и видливоста на интервенциите	
Финансис-ки показатели	Однос (%) на исплати / планирани наспроти ресурси
	Однос (%) на исплати / доделени наспроти ресурси
	Однос (%) на искористените средства наспроти доделените средства

3.2.2 Мерка II.2

Информирање, рекламирање и оценување

Индикативниот список на активности коишто ги исполнуваат условите во оваа мерка е:

- подготвување, преведување и ширење на информациите во врска со програмата и рекламниот материјал, вклучувајќи и интернет-страница на програмата
- организирање јавни настани (конференции, семинари, работилници итн.)
- подигнување на свеста и обуки за потенцијални корисници, вклучувајќи и форуми за барање партнери

- оценување на програмата.

ПОКАЗАТЕЛИ	
Објективно потврдливи показатели	Број на организирани настани
	Изработена интернет-страница
	Број на дистрибуирани информации
	Број на објавени билтени
	Број на посетители на интернет-страницата
Показатели за резултати	Рекламни кампањи за огласите и активностите
	Објавување на најдобрите практики
	Објавување на студии и анализи
Показатели за влијание	Ефикасност и ефективност на системот за комуникација
	Зголемена свест кај општата јавност за самата програма и нејзината интервенција
	Зголемена транспарентност на работата и резултатите на програмата кај потенцијалните корисници
	Однос (%) на искористени средства наспроти доделени средства

Главните корисници треба да бидат:

- оперативните структури;
- заедничкиот комитет за следење;
- заедничкиот технички секретаријат (главниот и разграноците на ЗТС);
- сите други структури/тела што имаат врска со подготвувањето и спроведувањето на програмата за прекугранична соработка (пр. Управниот/Изборниот комитет);
- корисниците на програмата.

Компонентата за техничка помош ќе изнесува најмногу 10% од вкупната финансиска распределба. Во врска со спроведувањето на мерките од приоритетот за техничка помош, посебен договор за директен грант без повик за доставување предлози ќе потпише секоја делегација на ЕЗ и националните власти (оперативните структури или националните координатори за прекугранична соработка, како што е погодно) имајќи предвид дека второспоменатите уживаат де факто монополска положба (во смисла на членот 168, став 1, потстав в од Правилата за спроведување на Финансиската регулатива). Спроведувањето на мерките може да бара ангажирање подизведувачи од страна на националните власти за обезбедување на услуги или набавки.

Заради ефикасно искористување на средствата за техничка помош, потребна е тесна координација помеѓу националните власти на земјите-учеснички.

4 УСОГЛАСЕНОСТ СО ДРУГИ ПРОГРАМИ

Програмата за прекугранична соработка е утврдена во рамките поставени со **Документот за повеќегодишно индикативно планирање (ДПИП)** на секоја земја. Тој предлага вкргрстени мерки, одредени како приоритети во речиси сите постоечки национални и локални стратешки планови.

4.1 ПРОГРАМИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во Република Македонија програмата за прекугранична соработка е во согласност во следните стратешки документи:

- Стратегијата за програмата за прекугранична соработка е поврзана со **Националниот развоен план 2007-2009 (НРП)** и се заснова на истите претпоставки. Таа нагласува сектори што одговараат на прекуграничниот пристап и што веќе беа одредени како приоритети во НРП: развивање и диверзификација на

туристичката индустрија, засилување на истражувањата и развојот, зголемување на административните капацитети, подобрување на еколошката инфраструктура, план за рурален развој, вклучувајќи ги и недоволно развиените подрачја итн.

- **Оперативната програма за институционална надградба (компонента 1 од ИПА)** ќе придонесе за унапредување на локалната инфраструктура за економски и социјален развој, иако повеќе од програмата за прекугранична соработка. Фокусот на поддршката главно ќе биде ставен на развивање на инфраструктурата во општините, како и обучување на службениците од општини за подготвување, спроведување и надгледување на овие инфраструктурни проекти.
- **Оперативната програма за регионален развој (компонента 3 од ИПА)** става акцент на прашањата за животната средина, особено на потребата од поддржување на воспоставувањето одржливи системи за управување води и отпад. Подготвувањето на паневропскиот коридор VIII се споменува како приоритет бидејќи е во програмата за прекугранична соработка.
- Програмата за прекугранична соработка е во согласност со повеќето од мерките утврдени во **Оперативната програма за човечки ресурси (компонента 4 од ИПА)**: развивање на образованието за возрасни и доживотното учење, поттикнување на социјалната интеграција на луѓето и помалку развиените области, подобрување на пазарот на работна сила за младите луѓе и жените итн. Покрај тоа, компонентата за развој на човечките ресурси треба да ја подготви земјата за ефикасно спроведување и управување на средствата од Европскиот социјален фонд (ЕСФ).
- **Програмата за рурален развој 2007-2013 (компонента 5 од ИПА)** ги споменува следните приоритетни мерки: подобрување на ефикасноста на земјоделското производство, негово усогласување со барањата на пазарот; обезбедување на развојот на конкурентна и ефикасна преработувачка индустрија; и обезбедување услови за одржлив рурален развој за да се придонесе кон социоекономскиот развој на руралните области. Програмата за прекугранична соработка може да придонесе за постигнување на овие цели.
- **Два региона (југозападен и пелагониски) подобни за програмата за прекугранична соработка со Албанија се исто така подобни за програмата за прекугранична соработка 2007-2013** помеѓу Грција и Република Македонија. Општата цел на оваа програма (*унапредување на одржливиот локален развој преку висококвалитетна прекугранична соработка*) и нејзините две приоритетни оски (*„зголемување на прекуграничниот економски развој“* и *„зголемување на природните богатства и културното наследство во пограничната област опфатена со програмата“*) е дополнение на целите и приоритетите утврдени во сегашниот документ.

4.2 ПРОГРАМИ НА АЛБАНИЈА

Во Албанија програмата за прекугранична соработка е во согласност во следните стратешки документи:

- **Националната стратегија за социоекономски развој (НССЕР)**. Таа нагласува сектори што одговараат на прекуграничниот пристап и коишто веќе беа одредени како приоритети во НССЕР. Подобрување на еколошката инфраструктура, развој на градските и руралните средини, особено најсиромашните и најоддалечените области, развивање и диверзификација на туристичката индустрија, засилување на истражувањата и развојот, зголемување на административните капацитети итн.
- **Стратегијата за децентрализација** што ја постави основата за засилување на улогата на единиците за локална самоуправа за прашања во врска со програмите за економски и социјален развој, прекуграничната соработка и регионалниот развој.
- **Стратегијата за регионален развој – милениумските развојни цели 2003**, за регионот на **Корча**, документот **Промовирање на локалниот развој преку МРЦ 2003** – регионот на **Елбасан** и **Промовирање на локалниот развој преку МРЦ**

2003 – регионот на Дебар. Сите три документи ја нагласуваат прекуграничната соработка како алатка за поддржување на економскиот и социјалниот развој на регионите. Тие ставаат голем акцент на прашањата за животната средина, коишто се прилично тесно поврзани со здравствената состојба и другите социјални прашања. Покрај тоа, поттикнувањето на социјалната интеграција на луѓето и помалку развиените области, и подобрувањето на пазарот на работна сила за младите луѓе и жените, се сметаат за дел од целта на регионите за остварување на МРЦ.

4.3 ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА

Заштита на животната средина: втората мерка е целосно посветена на ова прашање. Целта на предложените активности ќе биде да се подигне свеста за прашањата за животната средина и да се поттикнат приватните сектори и малите општини поактивно да учествуваат во веќе започната динамика на институционално ниво.

Поддршка на малцинствата и чувствителните групи: третата мерка има цел изработка и спроведување програми за социјална интеграција на чувствителните групи како невработените, младите од руралните средини, женската работна сила. Повеќето од културните дејства што ќе се спроведуваат во оваа мерка имаат цел валоризација на мултиетничките обележја на регионот, кои се сметаат за предност за економскиот и социјалниот развој. Затоа многу ќе се поттикнува учество на малцинствата и на чувствителните групи во прекуграничните активности.

Користење на одржливоста како фактор поттикнат од добивката: мерки што го нагласуваат одржливиот локален развој, особено на туристичкиот сектор во прекуграничниот регион. Овој сектор е веќе добро развиен во јужниот дел на прекуграничниот регион на Република Македонија. Целта е да се создадат услови за сличен развој во другите делови од регионот (пренесување на знаења, подобрување на капацитетите, инфраструктури од мали размери итн.).

ОДДЕЛ III ФИНАНСИСКИ ОДРЕДБИ

Финансиската распределба на програмата за прекугранична соработка за периодот 2007-2009 е договорена од двете земји и е како што следува:

2007								
Приоритет	Република Македонија				Албанија			
	Средства од Заедницата (а)	Национални средства (б)	Вкупно средства (в)=(а)+(б)	Стапка на учество на Заедницата (г)=(а)/(в)	Средства од Заедницата (а)	Национални средства (б)	Вкупно средства (в)=(а)+(б)	Стапка на учество на Заедницата (г)=(а)/(в)
Приоритетна оска 1: Поттикнување на прекуграничен економски, еколошки и социјален развој	1.980.000	350.000	2.330.000	85%	990.000	180.000	1.170.000	85%
Приоритетна оска 2: Техничка помош	220.000	40.000	260.000	85%	110.000	20.000	130.000	85%
ВКУПНО	2.200.000	390.000	2.590.000	85%	1.100.000	200.000	1.300.000	85%
2008								
Приоритет	Република Македонија				Албанија			
	Средства од Заедницата (а)	Национални средства (б)	Вкупно средства (в)=(а)+(б)	Стапка на учество на Заедницата (г)=(а)/(в)	Средства од Заедницата (а)	Национални средства (б)	Вкупно средства (в)=(а)+(б)	Стапка на учество на Заедницата (г)=(а)/(в)
Приоритетна оска 1: Поттикнување на прекуграничен економски, еколошки и социјален развој	900.000	159.000	1.059.000	85%	675.000	119.150	794.150	85%
Приоритетна оска 2: Техничка помош	100.000	18.000	118.000	85%	75.000	13.250	88.250	85%
ВКУПНО	1.000.000	177.000	1.177.000	85%	750.000	132.400	882.400	85%
2009								
Приоритет	Република Македонија				Албанија			
	Средства од Заедницата (а)	Национални средства (б)	Вкупно средства (в)=(а)+(б)	Стапка на учество на Заедницата (г)=(а)/(в)	Средства од Заедницата (а)	Национални средства (б)	Вкупно средства (в)=(а)+(б)	Стапка на учество на Заедницата (г)=(а)/(в)
Приоритетна оска 1: Поттикнување на прекуграничен економски, еколошки и социјален развој	900.000	159.000	1.059.000	85%	765.000	135.000	900.000	85%
Приоритетна оска 2: Техничка помош	100.000	18.000	118.000	85%	85.000	15.000	100.000	85%
ВКУПНО	1.000.000	177.000	1.177.000	85%	850.000	150.000	1.000.000	85%

Забелешки:

Во Република Македонија, поради неможност да се утврди стратегија за прекугранична соработка за 2007 со Србија и Косово во рамките на Резолуцијата 1244 на Советот за безбедност на ОН, беше донесена одлука средствата што првично беа планирани за оваа граница за 2007-ма да се прераспределат за албанската граница. Ова го објаснува јазот во распределбите за 2007-ма и за другите години.

ОДДЕЛ IV ОДРЕДБИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ

Одредбите за спроведување на оваа програма за прекугранична соработка се засноваат на Регулативата (ЕЗ) бр. 718/2007 на Комисијата (во понатамошниот текст „Регулатива за спроведување на ИПА“) за спроведување на Регулативата (ЕЗ) бр. 1085/2006 на Советот за воспоставување инструмент за претпристапна помош.

Во согласност со членот 10 (2) од Регулативата за спроведување на ИПА двете земји ќе ја управуваат програмата според моделот на централизирано управување¹¹, каде што соодветните делегации на Европската комисија ќе бидат наречатели.

Одредбите за спроведување на програмата се засноваат на начелото двете земји-кориснички да се еднакви партнери и двете земји-кориснички да имаат еднаква улога во управувачките структури на прекуграничната соработка. Заедничкото управување на програмата ќе обезбеди локална сопственост, поширока вклученост, подобро планирање и ќе создаде основа за вистински прекугранични активности.

1 СТРУКТУРИ НА ПРОГРАМАТА

1.1. ОРГАНИЗАЦИСКИ СТРУКТУРИ НА НАЦИОНАЛНО НИВО

Во согласност со членот 32(2) од Регулативата за спроведување на ИПА, во секоја земја националните координатори за ИПА имаат назначено координатор на компонентата II од ИПА:

Во Република Македонија, **заменик-премиерот за европски прашања** е назначен за национален координатор за ИПА, којшто дејствува како претставник на Република Македонија наспрема Комисијата. Во согласност со членот 32(2) од Регулативата за спроведување на ИПА, Министерството за локална самоуправа е назначено за координатор на компонентата II од ИПА.

Во **Албанија** национален координатор за ИПА е **Министерството за европска интеграција (МЕИ)**. Во МЕИ Директоратот за институционална поддршка и процес на интеграција, Единица за регионална соработка, е назначен за координатор на компонентата II од ИПА.

Координаторот на компонентата II од ИПА е главната точка на контакт меѓу секоја земја-корисничка и Комисијата за сите прашања во врска со учеството на соодветната земја во програмите од компонентата на ИПА за прекугранична соработка.

1.2 ОПЕРАТИВНИ СТРУКТУРИ

Спроведувањето на програмата за прекугранична соработка ќе се одвива преку Оперативна структура (ОС) (членот 139 од Регулативата за спроведување на ИПА), којашто ќе се назначи во секоја земја. Тоа се:

Република Македонија	Албанија
ОС во Република Македонија е Министерството за локална самоуправа. Веднаш штом земјата ќе добие акредитација за децентрализирано управување, ОЦФСД/CFCU исто така ќе стане	ОС во Република Албанија е Министерството за европска интеграција. Веднаш штом земјата ќе добие акредитација за

¹¹ За двете земји целта е децентрализирано управување. Република Македонија е во процес на акредитирање на управувачките структури. Се очекува овој процес да заврши во 2008 и тогаш земјата ќе се префрли на децентрализирано управување. Слични дејства започнаа исто така и во Албанија.

составен дел на ОС на земјата. Покрај тоа, службите на НКПП/НПАС исто така ќе учествуваат во ОС во рамките на децентрализираното управување.	децентрализирано управување, ОЦФСД/СФСУ исто така ќе стане составен дел на ОС на земјата.
--	---

ОС на секоја земја тесно соработуваат при програмирањето и спроведувањето на соодветните програми за прекугранична соработка, воспоставувајќи заеднички механизми за координирање.

ОС се одговорни за спроведување на програмата во нивните земји соодветно.

Оперативните структури се одговорни, меѓу другото, за:

- подготвување на програмата за прекугранична соработка во согласност со членот 91 од Регулацијата за спроведување на ИПА
- подготвување измени на програмата, коишто ќе се разгледуваат во Заедничкиот комитет за следење (ЗКС);
- именување на нивни претставници во ЗКС;
- формирање на Заеднички технички секретаријат (ЗТС) (членот 139.4 од Регулацијата за спроведување на ИПА) и насочување на неговата работа;
- подготвување и спроведување на стратешките одлуки на ЗКС онаму каде што е потребно, со поддршка на Заедничкиот технички секретаријат;
- известување на соодветните НКПП/НПАС/координаторите на компонентата II од ИПА за сите аспекти на спроведувањето на програмата;
- воспоставување систем, со помош на ЗТС, за собирање сигурни информации за спроведувањето на програмата и обезбедување на податоци на ЗКС, координаторот на компонентата II од ИПА и Комисијата;
- обезбедување на квалитетот на спроведувањето на програмата за прекугранична соработка заедно со Заедничкиот комитет за следење;
- обезбедување на следење на обврските и исплатите на програмско ниво;
- грижа дека корисниците на грантовите обезбедуваат соодветни информации за поднесување финансиски извештаи (следење) и стабилно финансиско управување (контрола);
- испраќање до Комисијата и до соодветните национални координатори за ИПА на годишниот извештај и завршниот извештај за спроведувањето на програмата за прекугранична соработка по извршеното испитување од страна на Заедничкиот комитет за следење;
- промовирање на информации и на рекламни кампањи;

Во рамките на децентрализираното управување, тендерската постапка, склучувањето договори и исплатите исто така ќе бидат одговорност на оперативните структури. Во рамките на централизираното управување, овие се одговорности на Делегацијата на ЕК (нарачателот).

1.3 ЗАЕДНИЧКИ КОМИТЕТ ЗА СЛЕДЕЊЕ

Во рок од три месеци од влегувањето во сила на првата спогодба за финансирање на програмата, земјите-кориснички ќе формираат **Заеднички комитет за следење** (ЗКС) според членот 142 од Регулацијата за спроведување на ИПА.

ЗКС е носителот на одлуки на програмата за прекугранична соработка и се состои од претставници на национално, регионално и локално ниво на земјите-кориснички, вклучувајќи и претставници на оперативните структури и на социоекономските учесници во областа којашто ги исполнува условите. Европската комисија ќе учествува во работата на ЗКС во својство на советник.

ЗКС се среќава најмалку два пати годишно, по иницијатива на земјите-учеснички или на Комисијата, и со него претседава претставник на една од земјите-учеснички на ротирачка основа.

На својот прв состанок Заедничкиот комитет за следење изработува Деловник за работа и го усвојува за да ја спроведе својата мисија во согласност со Регулативата за спроведување на ИПА.

Одговорности на Заедничкиот комитет за следење

Одговорности на Заедничкиот комитет за следење, меѓу другото, се:

- ги надгледува програмирањето и ефективното спроведување на програмата;
- ги разгледува и ги одобрува критериумите за избор на постапките што ќе се финансираат од програмата за прекугранична соработка и ги одобрува измените на тие критериуми во согласност со потребите за програмирање;
- периодично го прегледува напредокот постигнат кон остварување на посебните (и квантификуваните) цели на програмата врз основа на документи поднесени од оперативните структури;
- ги испитува резултатите од спроведувањето, особено постигнувањето на целите поставени за секоја приоритетна оска и оцените споменати во членот 57(4) и членот 141 од Регулативата за спроведување на ИПА;
- ги разгледува годишните и завршните извештаи за спроведувањето пред нивното предавање, од страна на ОС, на соодветните НКПП/НПАС и Комисијата (членот 144 од Регулативата за спроведување на ИПА);
- одговорен е за избор на постапките. За таа цел, онаму каде што е тоа соодветно (и врз основа на поединечни случаи), може да ја предаде оваа функција на Управен комитет (во улога на Комитет за оценување), чишто членови треба да ги назначат ОС. Составот на Управниот комитет го одобрува Делегацијата на ЕК.
- може да предлага измени или испитување на програмата за прекугранична соработка, коишто веројатно ќе го овозможат остварувањето на целите од членот 86(2) од Регулативата за спроведување на ИПА или ќе го подобрат управувањето, вклучувајќи го и финансиското управување;
- ги разгледува и ги одобрува предлозите за измена на содржината на програмата за прекугранична соработка;
- ја одобрува рамката за задачите на Заедничкиот технички секретаријат.

1.4 ЗАЕДНИЧКИ ТЕХНИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ

Во согласност со членот 139(4) од Регулативата за спроведување на ИПА, оперативните структури формираат Заеднички технички секретаријат (ЗТС) за да им помогне на ЗКС и на оперативните структури во извршувањето на нивните одговорности. ОС заедно изработуваат описи на работни задачи за членовите на ЗТС, како и детален Деловник за работа за ЗТС.

ЗТС заедно го раководат двете ОС.

Седиштето на ЗТС е во **Струга, Република Македонија**. Тој ќе има разгранок во **Елбасан, Албанија**.

Заедничкиот технички секретаријат е административното тело на програмата одговорно за нејзиното секојдневно управување и за нејзините административни постапки. Трошоците за Заедничкиот технички секретаријат и неговиот разгранок се кофинансирани во рамките на техничката помош на програмата доколку се однесуваат на задачи што ги исполнуваат условите за кофинансирање според правилата на ЕУ.

ЗТС се состои од вработени лица од двете страни на границата и на таков начин обезбедува различни јазични вештини и посебни/целни претходни знаења. Персоналот го вработуваат соодветните оперативни структури.

Одговорности на ЗТС и на неговиот разгранок

ЗТС е одговорен, меѓу другото, за следните задачи:

- поддржување на ЗКС и на ОС во спроведувањето на програмата;
- извршување секретарска функција за оперативните структури и Заедничкиот комитет за следење, вклучувајќи подготвување и доставување на документација за состаноци и записници од состаноци (на два или повеќе јазици по потреба);
- поставување, редовно одржување и ажурирање на системот за следење (внесување на податоците на ниво на програма и проекти);
- подготвување и овозможување пристап до сите потребни документи за спроведување на проектите (општи информации на ниво на програма, општи информации на ниво на проект, упатства, критериуми, барања за собирање идеи за проекти, апликативен пакет – упатства, критериуми за избор на проекти, подобност за користење, формати за известување, договори);
- водење на информативни кампањи, обуки, линии за помош и прашања и одговори на Интернет за да ги поддржи потенцијалните кандидати во подготвувањето на барањата за проекти;
- им помага на потенцијалните корисници во барањето партнери и одредувањето проекти;
- им помага на ЗКС и на Заедничкиот управен комитет во организирањето на изборот и оценувањето на предлог-проектите и проверувањето на достапноста на сите информации потребни за донесување одлука по предлог-проектите;
- го управува процесот во врска со повикот за доставување предлози, вклучувајќи примање и регистрирање на барања за проекти, вршење на првична процена (пр. проверка на целосноста на документите од барањето и критериумите за подобност за користење), и подготвување на документите за процесот на оценување; се грижи сите соодветни документи потребни за склучување договор да ѝ се навремено достапни на Делегацијата на ЕК;
- подготвува стандардизирани формати за барања за проекти, оцена, склучување договори, спроведување, следење и известување, коишто се што е можно повеќе засновани на шаблони и модели вклучени во PRAG;
- организирање и управување на ад хок база на податоци за програмата, врз основа на информациите собрани директно од повикот за доставување предлози и пренесувани редовно од ОС;
- извршување заеднички информативни и рекламни активности под водство на ЗКС и оперативните структури, вклучувајќи и поставување и одржување на официјална интернет-страница на програмата;
- подготвување, извршување и известување за процесот на следење на проектите;
- обезбедување информации за годишните и завршните извештаи за програмата за прекугранична соработка;
- планирање на своите активности според годишен план за работа одобрен од ЗКС.

1.5 НАРАЧАТЕЛИ

Во двете земји нарачател ќе биде Европската комисија.

Република Македонија	Албанија
Делегација на Европската комисија Маршал Тито 12, 1000 Скопје тел: (+389 2) 3122 032 факс: (+389 2) 3126 213	Делегација на Европската комисија Rruga e Duresit 127-1, Laprake-Tirane тел: (+355 4) 228 320 / 228 479 факс: (+355 4) 230 752

Во двете земји, во согласност со членот 140(1) од Регулативата за спроведување на ИПА, Европската комисија има целосна одговорност за екс анте оцената на повиците за доставување предлози, доделувањето на грантовите, тендерската постапка, склучувањето на договорите и исплатите.

Одговорностите на нарачателите, *меѓу другото*, се:

- одобрување на документацијата за повиците за доставување предлози;
- одобрување на составот на заедничките управни комитети;
- одобрување на извештаите за оцена и списокот на проекти;
- има место во Заеднички комитет за следење во својство на советник;
- потпишување на договорите со корисниците на грантови, вклучувајќи измени на буџетот (со поддршка, како што е соодветно, од ОС и ЗТС).

1.6 КОРИСНИЦИ НА ПРОГРАМАТА

Дефинирање на носителите и на другите корисници

Според членот 96(3) од Регулативата за спроведување на ИПА, доколку има неколку крајни корисници на една постапка во секоја земја-учесничка, тие назначуваат носител од нив пред поднесувањето на предлогот за постапка. Носителот ги презема одговорностите наведени подолу во врска со спроведувањето на постапката.

Одговорности на носителите и другите корисници

Одговорности на носителите

Според одредбите од членот 96(3) од Регулативата за спроведување на ИПА носителот ги презема следните одговорности за делот на постапката што се одвива во соодветната земја:

- ги утврдува односите со крајните корисници што учествуваат во делот на постапката што се одвива во соодветната земја, со договор што, *меѓу другото*, вклучува одредби што го гарантираат стабилното финансиско управување на средствата доделени за постапката, вклучувајќи и постапки за враќање ненавремено исплатени износи;
- одговорен е за обезбедување на спроведувањето на делот на постапката што се одвива во соодветната земја;
- одговорен е за префрлање на придонесот од Заедницата до крајните корисници што учествуваат во делот на постапката што се одвива во соодветната земја;
- се грижи дека трошоците прикажани од крајните корисници што учествуваат во делот на постапката што се одвива во соодветната земја се исплатени заради спроведување на постапката и одговараат на активностите договорени меѓу крајните корисници што учествуваат во постапката.

Носителите од земјите-учеснички обезбедуваат тесна координација меѓу себе при спроведувањето на постапката.

Одговорности на другите корисници

Секој корисник што учествува во постапката:

- учествува во постапката;
- одговорен е за обезбедување на спроведувањето на постапките што се неговата одговорност според планот на проектот и договорот потпишан со главниот корисник;

- соработува со другите партнери-корисници во спроведувањето на постапката, известувањето заради следење;
- ги обезбедува информациите побарани за ревизија од страна на ревизорските тела одговорни за тоа;
- презема одговорност во случај на некакви неправилности при трошењето што се пријавени, вклучувајќи и евентуално враќање на средства на Комисијата;
- одговорен е за мерките за информирање и за комуницирање со јавноста.

Функционален водечки партнер

Во случај на заеднички проекти (каде што носителите од двете земји учествуваат и имаат посебни договори со нарачателот на AL и MNE), двајцата носители назначуваат функционален водечки партнер од нив пред поднесувањето на предлог-проектот.

Функционалниот водечки партнер е:

- одговорен за целокупната координација на активностите на проектот на двете страни на границата;
- одговорен за организирање заеднички состаноци на партнерите во проектот;
- одговорен за известување на ЗТС за целокупниот напредок на заедничкиот проект.

2 ПРАВИЛА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ

2.1 ОСНОВНИ ПРАВИЛА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ

Програмата за прекугранична соработка финансира заеднички постапки што се заеднички избрани од земјите-учеснички преку единствен повик за доставување предлози, којшто ја опфаќа целата област којашто ги исполнува условите.

Избраните постапки вклучуваат крајни корисници од двете земји, коишто соработуваат најмалку на еден од следните начини: заедничка изработка, заедничко спроведување, заедничко ангажирање персонал и заедничко финансирање (членот 95 од Регулатива за спроведување на ИПА).

ЗКС е одговорен за избор на постапките.

Нарачателот е одговорен за издавање на договорите за грантови, како и за екс анте контролата на процесот на доделување грантови.

2.2 ПРОЦЕС НА ДОДЕЛУВАЊЕ ГРАНТОВИ

Процесот на доделување грантови е во согласност со одредбите од Регулативата за спроведување на ИПА (пр. членови 95, 96, 140, 145, итн.)

Онаму каде што е соодветно, треба да се следат постапките и стандардните шаблони и модели на PRAG освен доколку Регулативата за спроведување на ИПА и/или заедничката природа на повиците бараат приспособувања.

а) подготвување на апликативниот пакет

- Под надзор на ЗКС, ЗТС го изработува единствениот повик за доставување предлози, упатствата за кандидатите и формуларот за барањето и други документи во врска со спроведувањето на програмата за грантови со коишто се објаснуваат правилата во врска со подобноста на кандидатите и партнерите, видовите дејства и трошоците што се одредени за финансирање и критериумите за оценување, при што што е можно повеќе се следат форматите предвидени со PRAG

- Барањето треба да ги опфати двете страни на постапката, но да содржи јасно разграничување на активностите и трошоците на секоја страна од границата. Елементите содржани во апликативниот пакет (погодност и критериуми за оценување итн.) мора да бидат целосно усогласени со соодветната спогодба за финансирање.
- По одобрувањето од ЗКС, соодветните оперативни структури ги поднесуваат повикот за доставување предлози, упатствата за кандидатите и анексите до соодветната делегација на ЕК на одобрување.

б) објавување на единствен повик за доставување предлози

- При објавувањето на повикот за доставување предлози, оперативните структури, со помош од ЗТС, ги преземаат сите соодветни мерки за да осигурат дека повикот за доставување предлози ќе стигне до целните групи во согласност со барањата на Практичниот водич. Апликативниот пакет е достапен на интернет-страницата на програмата и на интернет-страниците на делегациите на ЕК (нарачателот) и на хартија.
- ЗТС е одговорен за информативни кампањи и одговарање на прашања на потенцијални кандидати. ЗТС им дава совети на потенцијални подносителите на проекти заради разбирање и формулирање на правилни барања.
- Често поставуваните прашања треба да бидат достапни на интернет-страниците и на програмата и на делегациите на ЕК.

в) Избор на постапки

Како што е утврдено со Регулативата за спроведување на ИПА, поднесените предлог-проекти ќе поминат низ заеднички процес на избор. Оценувањето на проектите треба да се врши според правилата од PRAG (Поглавје 6.4) онака како што се изменети со одредбите на Регулативата за спроведување на ИПА (пр. член 140 за улогата на Комисијата во изборот на постапките)¹². Заеднички Управен комитет, назначен од ЗКС, ќе ги оценува проектите според критериумите поставени во апликативниот пакет и ќе состави ранг-листа во согласност со PRAG. Врз таа основа, Заедничкиот комитет за следење потоа ќе донесе конечна одлука за проектите за коишто се препорачува финансирање на нарачателите (делегациите на ЕК).

Главните чекори од постапката треба да бидат:

- Предлог-постапките се собираат и се регистрираат од страна на ЗТС
- ЗКС е одговорен за оценување на предлог-постапките во согласност со критериумите за подобност за користење; меѓутоа, онаму каде што е погодно, тој може да назначи **Заеднички управен комитет** за оценување на административната усогласеност, подобноста за учество и техничкиот и финансискиот квалитет на предлозите.
- Членовите на Заедничкиот управен комитет се именуваат исклучиво врз основа на нивната стручна и професионална подготвеност во соодветната област. Делегациите на ЕК го одобруваат составот на Заедничкиот управен комитет. Набљудувач назначен од Делегацијата на ЕК може да учествува во неговата работа.

¹² Регулативата за спроведување на ИПА за компонента II предвидува, *меѓу другото*, одреден степен на децентрализација во процесот на оценување и избор, односно во земји-кориснички каде што средствата од ИПА се управувани со централизиран систем (пр. каде што Комитетот за оценување е назначен од националните власти преставени во ЗКС, а не од Комисијата, т.е. нарачателот)

- Управниот комитет ги оценува проектите според условите и критериумите утврдени во повикот за доставување предлози – апликативниот пакет и според постапките на PRAG.
- ЗКС го добива од Управниот комитет извештајот од оценувањето и добитните предлози и ги пренесува, со препораки, онака како што е соодветно, до делегациите на ЕК преку оперативната структура на соодветната земја.
- Доколку е тоа потребно, ЗКС може да побара објаснувања од Заедничкиот управен комитет. Во случај на несогласување со заклучоците од извештајот од оценувањето, или доколку ЗКС сака да отстапи од резултатите на Заедничкиот управен комитет, мора да ги претстави своите грижи во своето писмо за препорака/одобрување до Делегацијата на ЕК. Меѓутоа, под никакви околности ЗКС не е овластен да ги менува поените или препораката на Управниот комитет и не смее да ги менува табелите за оценување пополнети од оценувачите.
- Делегациите на ЕК го одобруваат извештајот од оценувањето од процесот на избор и конечниот список на грантови што треба да се доделат. Делегациите на ЕК може да побараат објаснувања од ЗКС.
- ЗТС ги известува сите кандидати, писмено, за резултатот од процесот на избор.
- Делегацијата на ЕК во секоја земја го доставува договорот за грантот до соодветниот главен корисник на секој избран проект.

2.3 КОФИНАНСИРАЊЕ И ОПРАВДАНИ ТРОШОЦИ

Придонесот на Заедницата во програмите за прекугранична соработка на ниво на приоритетна оска не го надминува плафонот од 85% од оправданите трошоци (јавни трошоци или вкупни трошоци).

Придонесот од Заедницата за секоја приоритетна оска не е помал од 20% од оправданите трошоци.

Во двете земји оправданите трошоци се засновуваат на вкупните трошоци, како што е наведено во членот 90 од Регулативата за спроведување на ИПА. Националното учество го обезбедуваат крајните корисници и тоа може да биде и од јавни средства и од приватни средства.

На ниво на постапка, оправданоста на трошоците е според членовите 89 и 34.3 од Регулативата за спроведување на ИПА.

3 ИНФОРМИРАЊЕ, РЕКЛАМИРАЊЕ И СОВЕТУВАЊЕ

Земјите-кориснички и националните координатори за ИПА обезбедуваат информации и ги рекламираат програмата и постапките со помош на ЗТС, онаму каде што е соодветно.

Во согласност со членот 90 од Регулативата (ЕЗ, Евроатом) бр. 1605/2002, Комисијата ги објавува соодветните информации за договорите. Комисијата ги објавува резултатите од тендерската постапка во Службениот весник на Европската Унија, на интернет-страницата на Европска помош и на сите други соодветни медиуми, во согласност со применливите постапки за склучување договори за надворешните дејства на Комисијата.

Мерките за информирање и за рекламирање се претставуваат во форма на план за комуникација, каде што спроведувањето е одговорност на соодветната оперативна структура и координаторите на компонентата II од ИПА. Таков детален план за информирање и рекламирање ќе му биде претставен на ЗКС во структурирана форма од страна на ЗТС, со јасно поставување на целите и на целните групи, содржината и стратегијата на мерките и индикативен буџет, финансиран од буџетот за техничка помош на програмата за прекугранична соработка.

Конкретните мерки за информирање и рекламирање главно ќе се фокусираат на:

- обезбедување на поголемо ширење на програмата за прекугранична соработка (преведена на локален јазик) меѓу учесниците и потенцијалните корисници;
- обезбедување на рекламни материјали, организирање на семинари и конференции, информирање на медиумите и водење на интернет-страница на програмата заради подигнување на свеста, интересот и поттикнување на учество;
- обезбедување на што е можно најдобра реклама на повиците за доставување предлози;
- објавување на списокот на крајните корисници.

ЗТС во соработка со ЗКС развива целокупна стратегија за информирање и рекламирање на спроведувањето на програмата и развива целокупен систем за односи со јавноста во врска со програмата.

- изработување и одржување на интернет-страница;
- одржување на потребните односи со јавноста и комуникација со медиумите;
- подготвување на информативни и рекламни материјали;
- организирање на заеднички семинари и конференции за изработка на проекти;
- вклучување на претставници на Европската комисија во информирањето и рекламирањето,
- назначување на лице одговорно за информирање и рекламирање.

4 ФИНАНСИСКО УПРАВУВАЊЕ

Во централизирано управување, Европската комисија ја спроведува тендерската постапка, склучувањето на договори и исплати, врз основа на документите обезбедени од корисниците, и во согласност со правилата за склучување договори и набавки утврдени со „Практичниот водич за постапки за склучување договори за надворешни дејства на ЕК“ (PRAG).

Заедничкиот комитет за следење се грижи да има обезбедено сигурно компјутеризирано сметководство, известување за следењето и финансирањето, што ќе обезбеди соодветна евиденција на ревизијата.

Европската комисија и националните ревизорски власти се надлежни за ревидирање на програмата за прекугранична соработка.

5 СЛЕДЕЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ

5.1 СЛЕДЕЊЕ

Носителите испраќаат наративни и финансиски периодични и завршни извештаи до соодветните нарачателите во согласност со стандардните услови на нивните договори за грантот.

Покрај тоа, онаму каде што е погодно, Функционалниот водечки партнер на проектот поднесува извештаи за напредокот до ЗТС, давајќи преглед на активностите на проектот и достигнувањата на двете страни на границата и нивната координација според показателите одредени во заедничкиот предлог-проект.

Врз основа на собраните извештаи за напредокот на проектот, ЗТС изработува заеднички извештај за спроведувањето и го поднесува на разгледување до Заедничкиот комитет за следење.

5.2. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Оценувањето се врши во согласност со членот 141 од Регулативата за спроведување на ИПА. Оценувањето има цел зголемување на квалитетот и подобрување на ефективоста и доследноста на помошта од средства на Заедницата и на стратегијата и спроведувањето на програмите за прекугранична соработка, притоа имајќи ја предвид целта за одржлив развој и соодветните закони на Заедницата за влијанието врз животната средина.

Не е извршена екс анте оцена во согласност со одредбите од членот 141 земајќи го предвид начелото на пропорцијалност.

За време на програмирањето, земјите-учеснички и/или Европската комисија вршат оценување во врска со следењето на програмата за прекугранична соработка, особено онаму каде што следењето покажало значителни отстапки од првично поставените цели или каде што има предлози за ревизија на програмата за прекугранична соработка. Резултатите се испраќаат до Заедничкиот комитет за следење на програмата за прекугранична соработка и до Комисијата.

Оценувањето го вршат стручни лица или тела, внатрешни или надворешни. Резултатите се објавуваат во согласност со правилата што важат за пристап до документи. Оценувањето се финансира од буџетот за техничка помош на програмата.

6 ИЗВЕСТУВАЊЕ

Оперативните структури на земјите-кориснички испраќаат до Комисијата и до соодветните национални координатори за ИПА годишен извештај и завршен извештај за спроведувањето на програмата за прекугранична соработка по извршеното испитување од страна на Заедничкиот комитет за следење.

Годишниот извештај се поднесува до 30 јуни секоја година и првпат втората година по донесувањето на програмата за прекугранична соработка.

Завршниот извештај се поднесува најдоцна 6 месеци по затворањето на програмата за прекугранична соработка.

Содржината на извештаите е во согласност со барањата од членот 144 од Регулативата за спроведување на ИПА.